

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Філологічний факультет
Кафедра української літератури

**ТОПОС МІСТА У ТВОРЧОСТІ БУКОВИНСЬКИХ
ПИСЬМЕННИКІВ ТА ВИВЧЕННЯ ЦЬОГО АСПЕКТУ У ЗЗСО**

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконала:

здобувач другого рівня вищої освіти
ОПП «Українська мова та література»
спеціальності 014 Середня освіта

Саблук Тетяна

Керівник: кандидат філологічних наук,
доц. Маркуляк О.В.

Рецензент: кандидат філологічних наук,
доц. Костик В.В.

До захисту допущено:

протокол засідання кафедри №

від „___” листопада 2024 р.

Завідувач кафедри _____ доц. Валентин МАЛЬЦЕВ

Чернівці – 2024

АНОТАЦІЯ

Саблук Т. Топос міста у творчості буковинських письменників та вивчення цього аспекту у ЗЗСО

Робота присвячена дослідженню топосу міста у творчості буковинських письменників та його аспектів вивчення у закладах загальної середньої освіти. У дослідженні проаналізовано особливості відображення міського простору в поетичних текстах Володимира Вознюка, Мирослава Лазарука, Миколи Бучка, визначено його семантичне й символічне значення у контексті творчості авторів Буковини. Окрему увагу приділено методичним аспектам інтеграції цієї тематики у шкільний курс літератури.

Теоретична частина охоплює аналіз художніх текстів буковинських письменників з точки зору урбаністичних мотивів, формування образу міста як соціокультурного феномену. Практична частина містить рекомендації щодо впровадження теми міста в навчальні програми, розробку завдань і проектів, які сприяють формуванню у школярів навичок аналізу літературного простору.

Практичне значення роботи полягає у розробці методичних матеріалів, які можуть бути використані вчителями для поглиблення вивчення літератури рідного краю, формування культурної ідентичності учнів та розширення їхніх уявлень про роль міського простору в художньому тексті. Матеріали роботи можуть бути корисними для вчителів української літератури, методистів та студентів педагогічних спеціальностей.

Ключові слова: топос міста, буковинська література, літературний простір, методика навчання, шкільна література, урбаністика, культурна ідентичність.

ABSTRACT

Sabliuk T. The City Topos in the Works of Bukovinian Writers and Its Study in Secondary Schools

The research is devoted to the study of the city topos in the works of Bukovinian writers and its aspects of study in general secondary education institutions. The study analyzes the features of the representation of urban space in the poetic texts of Volodymyr Vozniuk, Myroslav Lazaryuk, and Mykola Buchko, identifying its semantic and symbolic significance in the context of Bukovinian authors' creativity. Particular attention is paid to the methodological aspects of integrating this topic into the school literature curriculum.

The theoretical part covers the analysis of the artistic texts of Bukovinian writers in terms of urban motifs, the formation of the image of the city as a sociocultural phenomenon. The practical part includes recommendations for incorporating the theme of the city into educational programs, as well as the development of tasks and projects aimed at fostering students' skills in analyzing literary space.

The practical significance of the work lies in the development of methodological materials that can be used by teachers to deepen the study of local literature, foster students' cultural identity, and broaden their understanding of the role of urban space in literary texts. The materials of the research may be useful for teachers of Ukrainian literature, methodologists, and students of pedagogical specialties.

Keywords: city topos, Bukovinian literature, literary space, teaching methodology, school literature, urban studies, cultural identity.

ДЕКЛАРАТИВНЕ СТВЕРДЖЕННЯ ЗДОБУВАЧА ОСВІТИ
ПРО ДОТРИМАННЯ ДОБРОЧЕСНОСТІ У КВАЛІФІКАЦІЙНІЙ
РОБОТІ

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів
мають посилання на відповідне джерело.

_____ Тетяна САБЛУК
(підпис)

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ.....	2
ABSTRAC.....	3
Декларативне ствердження здобувача освіти про дотримання доброчесності у кваліфікаційній роботі.....	4
ВСТУП.....	6
Розділ I. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТОПОСУ МІСТА.....	10
1.1 Поняття топосу в літературознавстві.....	10
1.2 Постаті Володимира Вознюка, Мирослава Лазарука, Миколи Бучка у культурному контексті розвитку української літератури на Буковині.....	16
Висновки да першого розділу.....	21
РОЗДІЛ II. ОСОБЛИВОСТІ ВІДОБРАЖЕННЯ МІСТА У ТВОРЧОСТІ БУКОВИНСЬКИХ ПОЕТІВ.....	23
2.1 Місто – джерело натхнення, образів і сюжетів.....	23
2.2 Аспекти збереження історичної пам’яті та пам’яті про видатних синів і дочок Буковинського краю в поезії митців.....	47
Висновки до другого розділу.....	55
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ АСПЕКТУ ТОПОСУ МІСТА НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНОГО КРАЄЗНАВСТВА.....	58
3.1 Роль уроків літературного краєзнавства у ЗЗСО.....	52
3.2 Розробки уроків літературного краєзнавства.....	62
Висновки до третього розділу.....	69
ВИСНОВКИ.....	70
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	73

ВСТУП

Останнім часом у літературознавстві посилився інтерес до дослідження поетичного топосу, що зумовлено його важливою роллю у вивченні літературного простору як складової художньої дійсності. Топос дозволяє аналізувати взаємодію персонажів, наративу та просторових координат, що формують культурну ідентичність, соціальний досвід і світоглядну позицію автора. Особливий інтерес викликають такі аспекти, як символіка місця, функціонування архетипів локусів (місто, село, ліс), і взаємодія простору з часом, що створює багатовимірність художнього світу.

Сучасні дослідники звертаються до поетичного топосу через міждисциплінарний підхід, інтегруючи літературознавчі, культурологічні, історичні й філософські підходи. Це дозволяє глибше зрозуміти роль простору у формуванні національної пам'яті, соціокультурних процесів і світоглядних парадигм. Наприклад, поетичний топос міста стає ключовим у вивченні урбаністичних тем в українській літературі, демонструючи, як автори осмислюють процеси модернізації, культурної інтеграції та емоційної прив'язаності до місця.

Крім того, вивчення поетичного топосу сприяє розширенню інструментарію аналізу текстів, оскільки дозволяє виявляти глибокі смисли через взаємодію художніх образів і реального світу. Це відкриває нові перспективи для аналізу класичних і сучасних творів, розкриваючи їхню значущість у глобальному і локальному контекстах.

Культурно-просвітницьке життя Буковинського краю позначене активною участю майстрів слова, серед яких відомі на Чернівеччині творчі особистості – Володимир Вознюк, Мирослав Лазарук, Микола Бучко – люди, щиро закохані у буковинську землю, що надає сили на творчу діяльність, реалізацію талантів, дарованих Богом. Твори митців є багатим матеріалом в аспекті дослідження топосу міста.

Актуальність дослідження виявляється в таких аспектах:

- **Вивчення регіональної ідентичності.** Дослідження топосу міста дозволяє глибше зрозуміти культурно-історичну специфіку Буковини як багатонаціонального регіону. Чернівці, як «місто-наратив», об'єднують українські, австрійські, румунські та єврейські традиції, що робить його ключовим культурним символом регіону.
- **Розширення уявлення про урбаністичний дискурс в українській літературі.** Урбаністична поезія є одним із недостатньо досліджених аспектів літературознавства. Твори буковинських авторів, таких як Володимир Вознюк, Микола Бучко, Мирослав Лазарук, відображають унікальний симбіоз локальної міської культури та загальноукраїнських літературних тенденцій.
- **Актуальність для літературного краєзнавства.** Ааліз міста як простору в літературі сприяє популяризації літературного краєзнавства, особливо в шкільному навчанні. Буковинські поети не лише описують міський простір, а й використовують його як основу для морально-філософських ідентифікацій, що дає змогу інтегрувати дослідження у навчальний процес.
- **Роль міста в культурному контексті сучасності.** Місто у творах буковинських авторів відображає важливі соціокультурні процеси, такі як урбанізація, інтеркультурний діалог і трансформація традиційних цінностей. Аналіз цих текстів сприяє осмисленню сучасних викликів для локальних спільнот у контексті глобалізації.
- **Національна ідентичність через призму локальності.** Твори буковинських поетів допомагають розкрити, як локальна специфіка Чернівців та інших міст регіону вписується у загальноукраїнський літературний контекст. Вивчення міста як образу підкреслює національно-культурну унікальність Буковини.

Об'єктом нашого дослідження є поетична творчість буковинських культурних і громадських діячів, письменників Володимира Вознюка, Мирослава Лазарука та Миколи Бучка, що представлена у збірках різних

періодів творчості митців.

Предмет дослідження – поетичний топос міста у творчості поетів.

Мета дослідження – визначити особливості поетичного топосу міста як джерела життєдайного натхнення й сили у творчості буковинських авторів і запропонувати ефективні методики його викладання у ЗЗСО.

Реалізація мети потребує вирішення низки **завдань**:

1. Розкрити специфіку топосу міста в літературі.
2. Проаналізувати реалізацію поетичного топосу міста через аналіз поезій.
3. Розробити методичні рекомендації для уроків літературного краєзнавства.

Під час написання роботи ми послуговувались такими методами наукового дослідження: *літературно-історичний метод* – для дослідження розвитку образу міста в літературі Буковини; *структурно-семантичний метод* – дозволив розкрити глибину образів міста в поезії за допомогою аналізу лексичних одиниць, метафор, символів і композиційних прийомів; *порівняльно-літературний метод* використано для порівняння образів міста у поезії буковинських поетів з іншими українськими та європейськими літературними традиціями, що дозволяє зрозуміти, які культурні та соціальні впливи позначились на образах міста в поезії Буковини; *функціонально-семантичний метод* використовували для оцінки ролі міського топосу в контексті літературного твору та його функцій у побудові наративу: місто у поезії може виступати не лише фоном для подій, але й активними учасниками, що допомагає поетові формувати характер, сюжет або емоційну атмосферу твору; *метод контекстуального аналізу* – для аналізу текстів з урахуванням соціально-культурного та історичного контексту часу, в якому вони були створені; *метод викладання та педагогічний аналіз* – для вивчення цього аспекту на уроках української літератури та літературного краєзнавства в ЗЗСО

Теоретичне значення наукового дослідження полягає у розширенні

наукового розуміння топосу міста. Дослідження допоможе глибше осмислити значення топосу міста в поезії буковинських поетів, зокрема у контексті локальних традицій та культури. Вивчення міського топосу в поезії надасть можливість розкрити різноманіття художніх засобів, через які автори передають специфіку урбаністичних мотивів у своїх творах. Дослідження також має теоретичне значення в контексті розробки ефективних методичних підходів до викладання української літератури в школах. Підхід до навчання, що включає розгляд міського топосу, дозволить учням краще розуміти контекст творів, аналізувати соціально-психологічні аспекти поезії, а також розвивати вміння співвідносити літературний текст із соціокультурним контекстом.

Практичне значення роботи. Матеріали нашого дослідження можуть бути використані на уроках літератури рідного краю у загальноосвітніх навчальних закладах, а також при викладанні спецкурсів та спецсемінарів у вищих навчальних закладах.

Апробація роботи. За результатами кваліфікаційного дослідження було виголошено доповідь на щорічній студентській конференції Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Тези доповіді надруковані у матеріалах конференції:

Маркуляк Л., Саблук Т. Поетичний топос міста Володимира Вознюка. Матеріали студентської наукової конференції Чернівецького національного університету (25–27 квітня 2023 року). Філологічний факультет. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2023. С. 205 - 206.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаної літератури.

Розділ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТОПОСУ МІСТА

1.1. Поняття топосу в літературознавстві

Поетичний топос – це сталий образ або тематичний мотив у поетичній традиції, який часто асоціюється з певними уявленнями, емоціями чи культурними контекстами. Термін походить від грецького слова *τόπος* («місце») і в літературознавстві позначає «місце» або «простір» у тексті, де концентруються певні ідеї чи образи, що набувають символічного значення.

Учені визначають такі **особливості поетичного топосу**:

- повторюваність: топоси часто переходять із тексту в текст у межах певної культури або літературного напрямку;
- символізм: вони стають носіями значень, які розпізнаються як частина культурного коду;
- функціональність: топоси створюють асоціативні ряди та допомагають виражати складні філософські ідеї чи емоції.

З-поміж **видів** поетичних топосів виокремлюють такі:

- просторові топоси: міста, ліси, ріки, дороги – образи, які уособлюють подорож, пошук, втечу, внутрішній стан героя;
- темпоральні топоси: ранки, ночі, пори року – уособлення змін, часу, вічності;
- екзистенційні топоси: смерть, кохання, війна, пам'ять.

Функції поетичних топосів:

- культурна пам'ять: через топоси зберігаються міфологічні, історичні й філософські уявлення;
- створення атмосфери: вони допомагають вибудувати емоційний фон поетичного тексту;

- інтертекстуальність: через спільні топоси різні тексти вступають у діалог один із одним.

У літературознавстві термін «топос» активно використовують у дослідженнях, що стосуються мотивів і символів у поезії. Наприклад, в українській літературі топос міста набуває особливого значення, будучи символом як прогресу, так і відчуження. У творчості Тараса Шевченка, наприклад, топос степу стає уособленням свободи й батьківщини.

Топос можна вважати універсальною категорією для аналізу поетичного тексту, оскільки він містить у собі значний потенціал для інтерпретацій і розкриття глибинних смислів твору.

Місто – це місце проживання людей, яке характеризується особливим способом життя, що вирізняється динамізмом та цивілізаційним розвитком, на відміну від сільського укладу. Його середовище формується як цілісна єдність простору, території та людини, яка функціонує в межах топосу міста.

Як багатогранне тло людської діяльності, місто є об'єктом дослідження для представників різних галузей знань: філософів, соціологів, психологів, культурологів, мистецтвознавців, урбаністів, літературознавців, а також публіцистів і есеїстів.

Топос – це географічна визначеність простору міста, яка формується не лише через топоніміку, а завдяки сприйняттю міського ландшафту людиною. Місто як художній простір – це більше, ніж місце дії героїв чи фон для розвитку сюжету; воно є активним елементом, що взаємодіє з ними, оскільки «співвіднесення його з дійовими особами та загальною моделлю світу, створюваною художнім текстом, переконує в тому, що мова художнього простору – не пустотіла посудина, а один із компонентів спільної мови, якою говорить художній твір» [24, с. 259]. Топос як часовопросторова сингулярність – не моноконструкт, а має менші локальні характеристики, що складають його семантичне ядро. О. Шпенглер з цього приводу стверджує, що місто – це своєрідний «світ в справжньому сенсі слова: воно має значення людського осередку мешкання лише як ціле. Будинки – це лише

атоми, що його утворюють» [28, с. 103]. Архітектоніка та ландшафт міста, його забудова та структурна організація відіграють ключову роль у формуванні топосу. Місто, подібно до архітектурного об'єкта, постає складною конструкцією у просторі, однак у масштабах значно більших. Його сприйняття розгортається поступово, у тривалому часовому вимірі [24, с. 15]. Ця конструкція містить у собі багато локальних просторових складових (локуси), у яких і відтворюється дія у часі.

Для розуміння специфіки виділення топосу та локусів міста у творах варто звернутись до поняття «художній простір» та «міський текст». Проблему дослідження простору художнього твору, його ознак та складників розробляли В. Будний, М. Ільницький, Н. Копистянська, С. Скварчинська, та ін. Розгляду міського часопростору присвячені розвідки О. Богданової, Л. Пилипюк, Н. Тодчук, Л. Цибенко тощо. Учені також досліджують специфіку взаємовідношень структур простору міста, проблеми вивчення міського тексту, дискурсивної взаємодії простору і тексту.

Терміни топос і локус семантично схожі, бо вони фактично позначають категорію «місця» у художньому творі та пов'язані з хронотопом, тому й зумовлюють різноманітні понятійні тлумачення і методологічне використання.

Дослідники Ю. Безхутрий, І. Вихор, М. Калиняк, І. Козлик, І. Набитович, Л. Пилипюк, І. Ткаченко, В. Фоменко, Д. Чик, Ф. Штейнбук та ін. диференціюють топос і локус у розумінні логічних відношень цілого і частини (топос міста, локус вулиці, театру, приміщення). М. Ловчинський, А. Михайлова використовують поняття топос в широкому значенні, окремо не виділяючи локальні структури міста як компоненти географічного простору (топоси міста, топос будинку, церкви, ратуші).

У літературознавстві існує також думка про те, що один і той же просторовий образ може називатися як топосом, так і локусом, залежно від усвідомлення його як національного символу з актуалізацією його репрезентації оцінних смислів чи реального опису з превалюючими в тексті

денотативно-референційними відсиленнями. Протиставлення понять "топос" і "локус" як просторових категорій є методологічно неприйнятним, адже міський простір формується за принципом взаємодії уявного та реального географічного простору з чіткою топографією місцевостей. Це вимагає чіткого розмежування термінів для забезпечення логічної послідовності в їх використанні.

Особливості поетичного топосу міста мають різні прояви залежно від літературної традиції, історичного контексту та авторської інтерпретації. Топос міста в поезії – це не лише простір, але й багатогранний символ, що може поєднувати конкретику та абстракцію, будучи водночас місцем дії, настрою чи філософського роздуму.

Основні риси поетичного топосу міста:

I. Багатозначність образу:

- реальне місто: описується конкретний простір із впізнаваними рисами, наприклад, Київ, Львів, Париж;
- символічне місто: уособлює певні ідеї чи емоції (відчуженість, свобода, самотність, прогрес);
- місто-утопія чи антиутопія: ідеалізоване або, навпаки, зруйноване місто як відображення суспільних і політичних проблем.

II. Емоційне навантаження:

- місто може викликати амбівалентні емоції: захоплення культурним багатством чи розчарування урбанізацією;
- поети часто зображують місто як простір відчуження або культурного й духовного збагачення.

III. Місто як простір боротьби:

- це місце, де розгортаються конфлікти – соціальні, моральні чи внутрішньоособистісні;
- урбаністичне середовище підкреслює складність і багатогранність людського існування.

IV. Стилiстичні особливості:

- опис архітектури: акцент на вулицях, будівлях, площах як виразниках історії та культури;
- динаміка й ритм: урбаністичні мотиви часто передаються через стрімкий, насичений образами стиль;
- поєднання деталей та узагальнень: конкретика (пейзаж, міські звуки) чергується із філософськими роздумами про сенс буття.

Функції топосу міста:

- культурно-історична: місто втілює дух епохи, національні чи регіональні особливості;
- естетична: створює віртуальний простір для розвитку сюжету чи ліричного переживання;
- філософська: стає полем рефлексій автора про свободу, самотність, прогрес чи деградацію.

Топос міста нерідко виявлявся у творах українських письменників, до прикладу, у творах Тараса Шевченка топос міста часто асоціюється із неволею, соціальною несправедливістю (наприклад, Санкт-Петербург у «Сні»). Поети-урбаністи, такі як Павло Тичина чи Богдан-Ігор Антонич, відтворювали міста як місця гармонії технічного прогресу і творчості. У сучасній поезії місто часто стає символом екзистенційної самотності чи втрати, як у творах Сергія Жадана.

Отже, поетичний топос міста є універсальним, але його значення й функції залежать від авторської інтерпретації та культурного контексту. Місто може бути одночасно джерелом натхнення і простором для філософських роздумів.

Топос міста як культурно-історичний феномен є одним із важливих аспектів у літературознавстві, культурології та історії, оскільки він репрезентує місто як не просто географічний простір, а як унікальний носій символів, смислів і цінностей. Місто в літературі відображає соціокультурні процеси, історичну динаміку, взаємодію особистого і колективного, матеріального й духовного. Розглянемо детальніше.

I. Культурний аспект

Місто як топос містить у собі уявлення про урбаністичний простір, пов'язаний із культурною пам'яттю, індивідуальною і колективною ідентичністю. Воно стає простором зустрічі різних етносів, культур, ідеологій. У художньому тексті міста можуть виступати символами прогресу, соціальної нерівності, кризи або гармонії. Урбаністичний топос також відображає естетичні уявлення про організацію простору, ритм життя, зображення будівель, вулиць, площ тощо.

II. Історичний феномен

Місто часто фіксує історичні події та зміни, трансформуючись із часом у дзеркало певної епохи. У літературі його зображення нерідко корелює з конкретними соціально-історичними обставинами: війни, революції, індустріалізація, глобалізація. Наприклад, образ Києва в українській літературі може розглядатися як уособлення національної історії, духовності, а Львів – як центр культурного і політичного життя.

III. Літературний вимір

У літературі топос міста виконує кілька важливих функцій:

- символічна;
- конфліктна;
- наративна.

Українські письменники, зокрема буковинські поети, використовували топос міста для передачі унікального колориту своїх регіонів. Наприклад, у творах Юрія Федьковича чи Пауля Целана Чернівці постають як центр багатонаціональної культури, символ толерантності й інтелектуального життя.

Аналіз топосу міста в літературі має неабияке значення для викладання у закладах загальної середньої освіти: він може стати важливим інструментом для вивчення історії, культури, мистецтва, розширюючи знання учнів про соціокультурний контекст творів. Це дозволяє краще

розуміти, як текст відображає реалії часу й простору, збагачуючи інтерпретацію художніх творів.

1.2. Постаті Володимира Вознюка, Мирослава Лазарука, Миколи Бучка у культурному контексті розвитку української літератури на Буковині

Володимир Вознюк народився 1 січня 1950 року в селі Кисеоиця Путильського району Чернівецької області в родині священника. У 1957 – 1965 роках навчався у восьмирічній школі рідного села, середню освіту здобув у Путильській школі, після закінчення якої у 1967 – 1972 роках був студентом філологічного факультету Чернівецького державного університету імені Юрія Федьковича.

Від липня 1972 року Володимир Вознюк працює в Чернівецькому літературно-меморіальному музеї Ольги Кобилянської – розпочинав з посади наукового співробітника, а згодом і дотепер – директор.

Володимир Вознюк – автор збірок «Твої кроки» (1982), «Із голосу скрипки» (1989), «Дощі дорогу переходять» (1996), «По білому білим» (1999), «Протяте Каміння» (2000), «Стрітення» (2002), «Профіль маски, або 55 одкровень» (2005), «Відлуння твоїх кроків» (2006). Володимир Вознюк є автором літературознавчих праць «Про Ольгу Кобилянську. Наві матеріали. Роздуми. Знахідки» (1983), «Буковинські адреси Ольги Кобилянської» (2006), а також автором культурологічних праць «До джерел культури Буковини» (2002), «Чернівецький літературно-меморіальний музей Ольги Кобилянської» (2004, українською та англійською мовами) і журнальних публікацій про побачене у Німеччині, Польщі, Голландії.

Тривалий час Володимир Вознюк викладав курс культурології у вищих навчальних закладах Буковини. Лауреат Літературно-мистецької премії ім. Сидора Воробкевича та Літературної премії імені Дмитра Загула, Міжнародної літературно-мистецьких премій імені Ольги Кобилянської, Сидора Воробкевича, літературних – Павла Тичини, Дмитра Загула.

Володимир Вознюк – заслужений працівник культури України. Член редколегій часописів «Дзвін» (Україна) та «Наша думка» (Румунія).

За словами Ярослава Вишиваного, «перед читачами В.Вознюк постає як громадянин і ніжний лірик з чітко окресленою життєвою позицією. Поет зірко вдивляється в довколишній світ, прагне глибоко пізнати і відтворити суть подій та явищ, соціальних змін...» [7, с. 298]. Очевидно, що найбільш характерними у цьому плані є вірші «Спогад про хату, стежки і тополлю», «Згадаємо Червону книгу», «Протяте Каміння», де автор з тривогою закликає сучасників оглянутися довкола, перейнятися болем за майбутнє планети, на якій живемо, яку безгосподарними, необдуманими вчинками щоденно наближаємо до загибелі.

А такі поезії В.Вознюка, як «До сторіччя Василя Стефаника», «Київ. Шостого серпня» (присвячено пам'яті Івана Миколайчука), «Ріка (до міського життєпису Юрія Федьковича)», переконують, що теперішньому поколінню необхідно шанобливо, по-синівськи схилитися перед незгасним сонцем наших святинь.

Мальовнича карпатська природа, серед якої виріс поет, входить в його поезію одухотвореною, органічно пов'язуючись з життям людини.

Добром, лагідністю і стриманою сумовитістю проймають поезії інтимної тематики: «Над моїм прощанням», «Відлуння твоїх кроків» (слова популярної пісні, музику до якої написав Володимир Івасюк), «Як важко Вас любить...», «Ти послухай мене...», «Кохана, світлечко моє...», «Цей білий-білий сніг...», «Я сивину не кликав...», «Осінній парк осінні сни колише...» та інші. Здебільшого це роздуми про чистоту, вірність і самовідданість у людських взаєминах. Автор не силує свій голос, щоб здивувати читача, не прагне до зовнішніх оздоб, його образна система, ритміка, інтонації часто живляться фольклорними джерелами, що надає поезії простоти, душевності, наспівності.

Помітним і вагомим здобутком Володимира Вознюка у царині літературознавства є його праці про Ольгу Кобилянську.

Мирослав Ярославович Лазарук народився 13 жовтня 1956 року в селі Королівка Коломийського району Івано-Франківської області. Навчався у Львівському держуніверситеті ім. І.Франка, по закінченні якого працював у пресі та начальником управління культури і мистецтв Чернівецької обласної адміністрації. Нині – головний редактор «Буковинського журналу».

Друкувати вірші почав у 1972 році, відтоді його твори публікувалися в журналах «Жовтень» (нині «Дзвін»), «Дніпро», «Прапор» (тепер «Березіль»), «Україна», «Буковинський журнал», в газетах «Літературна Україна», «Молодь України» та ін. Автор поетичних збірок «Коломия» (1988), «Покрова» (1993), «Ночі з Амазонкою» (1996), «Містечкові місерії» (2001), книжок прози «Птах самотній» (1996), «Збирачі маку» (1999).

У статті К. Гришин-Грищук «Спраглий за світлом і красою (спроба характеристики)» що вийшла у 2002 році в Буковинському журналі, подано рецензії на поетичні збірки Мирослава Лазарука «Містечкові містерії» та «Покров». Автор статті аналізує вірші поета з точки ідейно-тематичної, особливу увагу звертає, однак, на жанрову їхню специфіку, відзначаючи, що «зрікаючись традиційних ідеологічних та стильових канонів соцреалізму і засвоюючи крок за кроком канони постмодернізму, Мирослав Лазарук відважно експериментує над формою і змістом...» [4, с. 209]. Дослідник відзначає, що характерними для поезії митця є інтелектуальність і складність – з одного боку, а з іншого – об'єктивність і безособовість, які гармонійно поєднані у поетичному дискурсі письменника. К. Гришин-Грищук відзначає також, що поезія Мирослава Лазарука відзначається ритміко-версифікаційними особливостями та емоційно-стильовими забарвленнями.

У 2007 році також у часописі «Буковинський журнал» вийшла стаття Є.Барана «Ловити слово» – рецензія на збірку Мирослава Лазарука «Пантір», епіграфом до якої обрано поетичні рядки автора «Листок аж на пантір. А нижче лиш птаство гарує». [1, с. 255] Автор статті вважає, що Мирослав Лазарук має винятковий талант з конкретної життєвої ситуації малювали універсальні узагальнювальні філософські картини. Автор відзначає

«світлість» віршів поета, яка вимальовується завдяки вкрапленню біблійних «орнаментів». Є. Баран спостеріг, що поет у збірці втілює три виміри досягнення світу – словом, досвідом і вчинком.

Публікація «То доторк губ – як рання грань» В. Краснодем'янського у газеті «Голос України» (16 лютого 2013 року) [12] порівнює поезію Мирослава Лазарука з поезією Івана Фіранка, Дмитра Павличка, відзначаючи, що це поезія, що, якщо її раз прочитаєш, то вона назавжди закарбується у пам'яті. Автор статті здійснив аналіз збірки Мирослава Лазарука «Ночі з амазонкою», відзначивши, що ця збірка є своєрідною сповіддю поета, яка приваблює версифікаційною орнаментальністю поезій і багатством пастельних напівтонів.

Стаття Л. Ковалець «Творчість як одкровення», що вийшла в «Буковинському журналі» (№ 2, 2014) присвячена книгам Мирослава Лазарука для дітей «Де поділися горішки?» і «Голуб на черешні» [19]. Дослідниця проводить паралелі – порівнює твір «Голуб на черешні» із «Зачарованою Десною» О. Довженка, «Гуси-лебеді летять...» М. Стельмаха та ін. Літературознавиця відзначає, що твори для дітей, як і все, написане, письменником, читаються на одному диханні, мають здатність запам'ятовуватися, відзначаються оригінальністю викладу, своєрідністю засобів художнього зображення.

Серед наукових розвідок, присвячених прозовій творчості М. Лазарука, відзначимо статтю Р. Іваничука «Подивитися на світ через сльозу» [11]. На наш погляд, ця публікація цінна тим, що її автором є також письменник, який має власний досвід, власний літературний почерк, власний арсенал художніх прийомів, бразів. Згадана стаття – це рецензія на роман Мирослава Лазарука «Лепра». Р. Іваничук, зазначаючи, що головним героєм твору є ріка Прут, а тому розмірковує, що роман можна було б так і назвати «Прут». Автор статті відзначає майстерність автора роману в зображенні головного персонажу – річки, яка ніби керує подіями тих, хто її оточує, подіями простору (може бути сердитою, може бути лагідною й доброю). У

висновкових положеннях публікації Р. Іваничук знову наголошує, що назву варто було б підібрати іншу, пропонуючи уже іншу назву – «Ріка».

Стаття О. Ставничої «Деструкція політичних міфів популізму та державництва у романі Мирослава Лазарука «Інавгурація» подає повне уявлення про літературну рецепцію політичних і морально-етичних процесів у сучасному українському суспільстві [27]. За допомогою поняття «політичний міф» авторка демонструє зростаючу роль політичного аспекту як домінантного у розвитку новітньої літератури. Ообливу увагу приділено естетичній та ідеологічній деструкції політичного популізму та державництва в аналізованому романі.

Аналізові роману «Посаг для приречених» присвячена й стаття Д. Ільницького «Інший роман про УПА» («Літературна газета», 30 січня, 2015) [14]. Аналізуючи роман, автор статті зазначає, що провідними рисами літературного почерку Мирослава Лазарука є психологічність й реалістичність, відзначаючи, що описане в романі – це реальне, пережите, що є прийнятою на себе родинною пам'яттю, з якої й складається минуле, сучасне й майбутнє. І в цьому, на думку автора публікації, головна цінність рецензованого твору.

Микола Іванович Бучко народився 19 серпня 1948 року в селищі Удич на Вінниччині. По закінченні філологічного факультету Чернівецького університету (1971) служив у армії, працював журналістом. Очолював перше на Буковині неформальне об'єднання «Оберіг». Він – вимогливий і об'єктивний наставник молодих буковинських авторів. Друкувався в республіканській періодиці, в багатьох альманахах та збірниках. Автор низки поетичних збірок, лауреат літературних премій ім. Павла Усенка та Дмитра Загула, Літературно-мистецької премії ім. Сидора Воробкевича. Ім'я поета добре знане українським читачам. Його поезія – то біографія душі.

Мій перший вірш

Прийшов сумний такий.

Мій перший вірш,

Коли ховали тата,
 Мій перший вірш,
 Коли ридала мати,
 Мій перший вірш,
 Коли страшні рядки...

Більшість віршів М.Бучка – то поетичне осягнення світовідчуття людини, яка поруч з ним, – від батька, що «...між фронтовиків/Уважно дивиться із рами», і матері («...щастя – мама») до родичів, односельців, знайомих, просто перехожих. Вірші поета складають те, що називається співпережиттям («Балада про мовчання», «Вечір поезії в Садгірському будинку глухонімих», «Весняна балада. 1945» та ін.).

Того, хто знає про важкі життєві випробування, яких зазнав М. Бучко, не можуть залишити байдужим поезії «Реанімація», «Прибій».

Аналіз низки віршів М.Бучка, що увійшли до останніх збірок, та професійно злютованих рядків із газетних публікацій дає підстави для висновку про свідому зміну авторської поетики (насичення тексту образністю, використання повторів як підсилюючо-стилістичного прийому, синтаксичні експерименти).

Висновки до першого розділу

Топос міста є важливим елементом у літературознавчих дослідженнях, оскільки він дозволяє з'ясувати, як письменники через образи міських ландшафтів передають соціальні, культурні та історичні реалії свого часу. Місто виступає не лише як географічний простір, а й як символ суспільних відносин, соціальних змін та емоційних переживань персонажів. У різних літературних традиціях цей тоpos набуває своїх специфічних рис, що відображають особливості міського життя та його вплив на людей.

Дослідження міського тоposу в літературі передбачає багатогранний підхід, який включає аналіз семантики міських образів, просторових метафор, соціальних взаємодій в межах міста та їх культурної значущості.

Одним із важливих аспектів є вивчення того, як міське середовище впливає на розвиток персонажів, їх ідентичність і життєві цінності. У цьому контексті важливими є також дослідження географічних, культурних та історичних умов, що впливають на міський образ.

Топос міста досліджують не тільки через літературні тексти, але й через історичні, культурні та соціологічні контексти. Це дозволяє краще зрозуміти, як місто впливає на літературну творчість і які фактори визначають його образ у різні періоди розвитку суспільства. Окрім того, важливою є роль міського топосу в літературному краєзнавстві, яке дозволяє вивчати місто як частину місцевої культури та ідентичності.

Застосування теоретичних знань про топос міста у навчальному процесі, зокрема в літературному краєзнавстві та на уроках української літератури, сприяє глибшому розумінню літературних творів і створенню цілісної картини міського життя в контексті національної культури. Це також допомагає учням розвивати критичне мислення, співвідносити художні твори з реальними історичними подіями і соціальними процесами.

Розділ 2.

ОСОБЛИВОСТІ ВІДОБРАЖЕННЯ МІСТА У ТВОРЧОСТІ БУКОВИНСЬКИХ ПОЕТІВ

2.1. Місто – джерело натхнення, образів і сюжетів

Місто виступає в поезіях буковинських митців як єдиний, цілісний образ, а його унікальність слугує джерелом творчого натхнення.

Назва вірша *«Під небесами Чернівців»* слугувала іменуванням збірки В. Вознюка. Цей вірш є своєрідним духовним орієнтиром поета, душа якого *«під небесами Ченівців живе...»* [8, с. 2]. Чернівці і Бог – ось єдино вибраний автором орієнтир. Адже у прадавньому місті з його величною історією живуть три людські істини – віра, надія, любов, що матеріалізувались у поетичному слові і сподвигають митця на нові творіння:

*«Де б не злітав, де б не згорав,
освітить радість і знемогу
промінням лагідним, та строгим
ізвідси совісті зоря.*

Під небесами Чернівців» [8, с. 2].

Перший розділ збірки *«Чернівці – не маленький Париж»* уже своєю назвою підкреслює, що усталений вираз про те, що Чернівці – це маленький Париж, автор відкидає, а, навпаки, не ототожнює своє місто з іншими, не порівнює його: самобутнє місто Чернівці є самодостатнім, що має свою історію, традиції і розвивається й удосконалюється відповідно до них.

У розділі вміщено опоетизовані легенди, поезії, що представляють історичні відомості Буковинського краю. У вірші *«Буковинська легенда»* В. Вознюк поетизує відому на Буковині легенду про нескореність буковинського духу. У давні часи на вільну, пишну красою й багату Буковинську землю прийшла цариця-завойовниця, яка хотіла тут панувати.

Цариця намагалася стати господаркою на нашій благодатній землі, приборкати народ, що її населяв. Цариці дуже сподобався юнак на ім'я Бук. Зайшла пані запропонувала хлопцеві усіляку блага й панування над людьми взамін на те щоб юнак одружився з нею, на що отримала відповідь:

*«А де любов? Ви ніби мудра пані, -
Всміхнувся хлопець. – В мене мила є,
Я вже давно щасливий у коханні,
З'єднаю з нею і життя своє» [8, с. 8].*

*«Я – вільний, пані! – знов слова бриніли,
Вітри їх досі носять по світах.
І деревом постало юне тіло
Під небом чистим, вільне, мовби птах» [8, с. 9].*

Проте безжалісна пані перетворила юнака на дерево, міцне, з розвиненим великим корінням і небаченої краси кроною, яке стало символом Буковини і зветься бук А сама стала горою.

Лейтмотивом цієї поезії є слова юнака *«Я вільний, пані!»*, в яких втілено усю суть жителів Буковинського краю – непідкорених та свободолюбивих.

В іншому вірші *«Черн»* подано ще одну відому на Буковині легенду про заснування і розвиток прадавнього міста Черн, через яке проходили торговельні шляхи, відбувався бурхливий розвиток, проте не раз доводилося містянам відбивати напади ворогів. Жителі Черна сміливо боронили свою обитель:

*«Вона для недругів чорніло
Незрушністю могутніх стін,
Обороняти місто вміли,
Коли скликав набатний дзвін.
Отой, хто йшов на Черн війною, -
Конав під містом від меча» [8, с. 10].*

Поет показує читачеві, що сміливі, закохані у рідний край містяни

споріднені зі своєю землею духовно і не тільки:

*«Круті яри, а далі – гори,
Густі ліси, стрімка вода...
Для чернівців – то медобри,
Для недругів – глуха біда» [8, с. 10].*

Природа була помічником у захисті від ворога: це і рельєф, і рослинний та тваринний світ, а особливо ріка Прут:

*«Спинися, недруже-вороже,
Ходу свою завершиши тут,
Бо і рідня не стріне гождо,
Коли тебе нестиме Прут» [8, с. 10].*

В. Вознюк з великою любов'ю описує жителів прадавніх Чернівців: це були гостинні, щедрі люди, згуртовані та дружні:

*«З дівчат прекрасних, нелукавих
Були соратниці в мужів.
І діти в них росли для слави,
Аби русинський рід мужнів» [8, с. 11].*

Поет проєктує історичне минула міста Чернівців на сьогодення і на перспективу його подальшого розквіту.

Відтворено окремі сторінки історії Буковинського краю й у поезії *«Цецин»*. Цецино – це гора у межах сучасних Чернівців, як зауважує, сам автор, *«Цецин був старішим» [8, с. 13].*

В. Вознюк представляє читачеві величний Цецин, як особу, володаря земель, на яких жили й трудилися гідні люди:

*«Була фортеця в нього за корону,
Не для тишот, а задля оборони» [8, с. 13].*

За образною уявою автора, Цецин – це пильний, поміркований господар, у володіннях якого:

*«І мали тут посад свій воєводи,
І воїни тут шанували чати,*

Творились між народами угоди» [8, с.13].

І хоча сучасне Цецино «давно до міста приписали», ця гора велично «дивиться», «наглядає», гордо «оберігає» своє місто.

Окрасою старої частини міста Чернівців є площа Турецької криниці, про яку є чимало легенд і переказів. Турецьке панування – це невід’ємна сторінка історії Буковини. В.Вознюк у поезії «**Турецька криниця**» зауважує, що насправду з цією віхою у сучасному місті є багато реалій, пов’язаних з тією епохою:

«Турецький міст і вулиця Турецька.

А ще ж – майдан Турецької криниці» [8, с. 15].

У вірші переспівана ще одна чернівецька легенда про небаченої краси дівчину – юну чернівчанку, яка щодня носила з криниці воду. Її краса була настільки яскравою, чистою і неймовірною, що художники малювали з неї портрети. Проте на землю прийшло нещастя – напало турецьке військо. Найголовніший турецький паша вподобав собі юнку і забажав, аби вона «*прикрасила його гарем*». Паша обіцяв дівчині розкішне життя, коштовності та інші принади. Дівчина ні за що не погоджувалася на такі пропозиції і врешті-решт втекла. Та розлючений паша не хотів втратити таку красуню і, занаючи, що дівчина бере воду з криниці на площі, виставив там охорону. Одного дня на світанку дівчина все-таки прийшла по воду, де була пастка. Горда красуня, не мирячись із майбутнім полонем, закінчила своє життя у водах криниці, що давала їй воду для життя.

І криниця, і площа, і старі споруди, і бруківка пам’ятають легенду:

«Така легенда правда невмируща,

Джерела в неї чисті і глибинні.

Для всіх у місті сущих і грядущих

Вода в криниці струменить понині» [8, с. 17].

Такі поетичні перспіви давніх буковинських легенд, нам видається, є тією життєдайною силою, що додає снаги поетові, підсилює його єдність з рідним містом, яке стало джерелом, основою творчого річища Володимира

Вознюка.

Окрім прадавньої історії, поет згадує й події часів австрійського панування – це вірш *«Із Чернівецької хронічки. Жовтень 1823-го року»*.

Особливе місце відведено висвітленню культурно-мистецького, суспільного та наукового життя Буковинського краю: перебування й концерт у Чернівцях угорського композитора Ференца Ліста (*«Ненаписана рапсодія Ференца Ліста. Травень 1847-го року»*), вшанування пам'яті Т. Г. Шевченка у Чернівецькій церкві Святої Параскеви (*«Перше пошанування Кобзаря у Чернівцях 29 лютого (за ст.ст) 1864 року»*) (з епіграфом – цитатою про цю подію зі львівської газети «Слово»), відомості про геніального історика Фрадріха Кайндля (*«Читаючи «Історію Чернівців» Раймунда Фрадріха Кайндля»*), про значущу постать в розвитку міста Антона Кохановського (*«Із життя бургомістра Антона Кохановського»*).

Особливої уваги, як на наше переконання, заслуговують так звані «уявні діалоги» В. Вознюка з його попередниками – українськими письменниками-класиками, як, до прикладу, в поезії *«Із уявної розмови Юрія Федьковича з Олександром Кониським»*, яка є своєрідним «мостом епох». Поет наче набирається мудрості своїх попередників, досвід яких – в історичних реаліях Буковини й України загалом:

«Жорстокий, брате, і до мене час:

Народ не спить, але забув про мене,

Хоч я вривався у життя шалене,

Як і Шевченко наш, як наш Тарас» [8, с. 32].

Відомо, що Буковина – це унікальний, поліетнічний та полікультурний край, у якому впродовж багатьох століть мирно розвиваються різні культури, гармонійно доповнюючи одна одну. Буковинський край став тою колискою, що виплекала феномен румунського поета-романтика Міхая Емінеску, гаслом життя якого було «Горю, та не згораю!». В.Вознюк присвятив цьому самобутньому митцеві поезію *«Зоря Міхая Емінеску»*, яка засвідчує, що ім'я славного представника румунського

народу живе й сподвигає до творчості сучасників:

*«І він горить. Отам серед світил,
Що для землі створили неба фреску, -
Зоря життя Мізая Емінеску
Понад віки усі, понад світи»* [8, с. 35].

Володимир Вознюк – відомий кобилянськознавець, звісно, не оминає у своїй творчості постаті Гірської орлиці, дослідженню життя й творчості якої поет присвятив чимало років. У вірші *«Із листів Ольги Кобилянської до Осипа Маковея»* відтворено фрагменти історії кохання Ольги Кобилянської до редактора часопису «Буковина» Осипа Маковея. Про свої почуття письменниця неодноразово зізнавалася у листах до Маковея, проте доля не була у цьому питанні схильною до бажань закоханої мисткині. В.Вознюк обрамлює у поетичну форму листи О. Кобилянської від 13, 17 та 23 вересня 1898 року, в яких викладені в рядочки її сокровенні мрії. Почуття до Осипа Маковея виступає у письменниці в образі яструба – вільного, сильного птаха, проте життя якого залежить від відповіді Маковея:

*«Іще мій яструб-половик живе
Та виглядає, хто отворить двері,
Чекає, певне, віршів на папері,
Поезії, котра від Вас пливе»* [8, с. 39].

А коли Маковей не відповідає взаємністю письменниці, то й яструб – палке кохання – помирає. В. Вознюк (зі слів О. Кобилянської) щемно й детально описує загибель яструба:

*«Загинув яструб. Вибачте, загинув.
Ще мали вірші Ви йому післати.
Вночі вмирав, не захотів уднину,
Бо днину заслоняли клітки ґрати.
Здіймала ніч його крило й уяву:
Затріпотів – немов злітав уперше.
Зумів і вмерти яструб нелукаво –*

Він гордо жив, і гордо лет завершив» [8, с. 39].

Продовження теми епістолярної спадщини Ольги Кобилянської – у вірші В.Вознюка **«Міський парк. Кінець XIX століття»**, епіграфом до якого обрано фрагмент листа письменниці до В. Стефаника від 23 вересня 1898 року: *«Тепер настала осінь, город, що я його так дуже люблю, широкий тишній город з пожовклими, густо засвоєними алеями старих дерев, вже тихий. Саме пожовкле листя опало на чисті стежки, багато і грубо – люди нараз покинули його, і я знов ходжу до нього»*. Саме ці рядки з листа письменниці спонукали В.Вознюка до опису улюбленого чернівчанами міського саду, який називали городом. Вочевидь, що сад не дуже змінився з часів О. Кобилянської: такі ж алеї з деревами, такий же заспокійливий, медитативний ритм тих, хто прогулюється. Поет наче проводить стежечку з минулого у теперішнє, провідником якого є прадавній міський парк:

«Стежки себе під листям заховали,

Немов чекають на нові сліди.

А з них новітнє і доріг начало.

Уже для цього треба йти сюди» [8, с. 43].

І у наступній поезії **«Міський парк. Кінець XX століття»** В.Вознюк описує цей же осінній парк через століття. Ця поезія уже позначена ліричним настроєм: опис парку спроектований на любовні переживання ліричного героя, спостерігаємо проекцію урочистої осінньої тиші парку на настрій оповідача:

«Поміж дерев блукає сива тиша

І сивий слід лишає на траві.

Вана, як ти, мене у мрію кличе,

Моїй надії руку подає,

І навіть обриси її обличчя

мені чомусь нагадують тебе» [8, с. 44].

Автор порівнює об'єкт свого кохання з осіннім листям, що відлітає й зникає:

*«Але й вона, неначе ти, мінлива,
Скупа на щастя, на слова – німа.
Злетіла з вітром листя щедро злива –
І вже її – як і тебе – нема» [8, с. 44].*

Будучи наснаженим загальним колоритом міста Чернівців, В. Вознюк повсякчас у своїй творчості звертається до реалій міського життя-буття, які щоденно, щохвилино його оточують. Ця тяга до всього рідного у місті (від його флори – до славних місць, що пам'ятають минуле, та славетних імен) відбита у віршах. Це поезії *«Міський едельвейс»*, *«перший трамвай»*, *«Сім сорок»*, *«Шіфа»*.

Серед поезій цього розділу вирізняються вірші про перебування славетних особистостей у Чернівцях. Це поезії, що засновані реальних історичних подіях: *«Леся Українка у Чернівцях на Новому Світі. 1901 рік»*, *«Нюанси виїзду Миколи Лисенка з Чернівців до Києва 12 грудня 1905-го року»*, *«Іван Франко у Чернівцях. 6 травня 1913-го року»*.

Завершує розділ співзвучна з його назвою поезія *«Чернівці – не маленький Париж...»*, в якій В. Вознюк стверджує поетичним словом неповторність і унікальність свого міста: це не Відень, не Париж, а прадавнє місто, вічно молоде, яке манить сюди кожного, хто хоча б раз мав щастя його відвідати:

*«З чернівецьких бруківок сліди
За тобою спішили невпинно.
Через них повертався сюди,
Ніби рідним, та збудженим сином» [8, с. 62].*

Вірші-монофони (вірші, в яких кожне слово починається з однакової літери) формують розділ *«Слід світанку»*, епіграфом до якого автор обрав рядки:

*«Кажеш «кохаю»
Коханій
Кваплять краплини*

Конвалій» [8, с. 94].

У цих віршах – краса Чернівців, Буковини, краса і велич природи у різні пори року («**Березіль**», «**Слід світанку**», «**Літом леліяній Ладі**»):

«Бо березіль

Безвусий

Багаття барвінку

Будить.

Буки, берези,

Бусол

Білим бескидом

Блудять» [8, с. 95];

«Сниться сад.

Сніги стіною

Сполошився сам.

Срібно світиш сивиною

Сповідальним снам» [8, с. 96].

Серед цих віршів – вірш-присвята «**Дарині дружній дар**», в якому виражено щиру вдячність за дружбу, прихильність до товаришки дитинства і втіха за те, що є така негаснуча роками дружба:

«Добрим довір'ям даруєш

Дневі, дооколу дар.

Добре довір'я дармує

Докорів давній дзвонар» [8, с. 99].

Яскравим у циклі монофонів є вірш «**Миттєве**», в якому прочитуємо любов до міста, захоплення його красою – такою рідною і неповторною. Відтворена звичай ситуація, де рідне місто виступає органічним продовженням суті поета, його думок, намірів, сподівань:

«Місто.

Міраж меланхолій

Містом мінливо майне.

*Мовчки молюсь матіолі,
 Манить містично мене.
 Меланхолійність мелодій.
 Мнима містичність манер.
 Між мовчазливих магнолій
 Мислиш мажорний маневр.
 Мусиш миттєво міняти
 Мовби модерний мотор,
 Мову міських маєстатів,
 Мудрим мажором мінор» [8, с. 101].*

В. Вознюк споріднений думками й діяннями з містом. Місто у поета – живе, зі своїми настроями, як-от поезія *«Розбуджений зі снів світанок»* з розділу *«Твій день»*:

*«Розбуджений зі снів світанок
 Розледачіло позіхав,
 Та переплив красиво в ранок –
 Мовляв, не ловить марно гав.
 І перший погляд променистий
 Окреслив сутність перепуть.
 Аби пішло життя врочисто ,
 Він ранкові освітлив путь» [8, с. 113].*

Виразно відображає сприйняття поетом міста як живої субстанції, що є його партнером, підтримкою й снагою, поезія *«Вулиці міста собі вечоріють...»*:

*«Вулиці міста собі вечоріють,
 Ними блукають незвідані сні.
 Хмари – неначебто втомлені вії –
 Сонно підморгують з височини.
 Ніч, як і сонце, спішить до людини
 Стишити радість і болі сумні.*

*З неба зірки мерехтливі краплини
Ронять подекуди в долі землі.
Тож не розслабишся. Навіть з кімнати
Мушиш вдивлятися в завтрашню даль.
Слово твоє не вкладається спати –
Стежить за світом крізь ночі вуаль» [8, с. 139].*

У місті, опоетизованому В. Вознюком, – свої закони життя, в яких кожен його житель – справжній чи персоніфікований – має свою роль, є невідемним у єдиному чернівецькому просторі. До прикладу, як в поезії **«Нічний тролейбус»**:

*«Штанги тролейбуса струшують іній,
Штанги у нього – немов дві руки –
Вгору знялися, тримаються ліній,
Ніби заціпнуті в них п'ястуки...
Зараз, вночі, підбере перехожих,
Визволить з ночі тролейбус нічний.
Скромний, дрімотний,
На денні не схожий.
Мовби і твій. І не твій. І нічий» [8, с. 140].*

Колоритною, такою, що відбиває вагу рідного міста не лише у творчості Володимира Вознюка, а й у його житті, розвитку, зростанні, осмисленні світу, є завершальна поезія збірки **«Під небесами Чернівців» «Модерн і класицизм, і неоготика...»**. Це поезія – виразний, промовистий вияв любові до міста – неповторного, рідного, найкращого у світі:

*«Модерн і класицизм, і неоготика,
Конструктивізм, сецесія, бароко,
Соцреалізм і ліплена еротика –
Це все у Чернівцях побачить око.
[...]
Ми – не Парижа і не Відня копія,*

Було і буде місто Чернівцями.

А наколи й чужі світи побачені,

Нехай злітає слава над світами,

Що ми із містом Господом позначені

Під цими, під святими небесами» [8, с. 167].

Мирослав Лазарук вважається майстром інтимної лірики. Так, оригінальне видання з інтригуючим підзаголовком – інтимна та еротична лірика – увібрало в себе добірні твори з попередніх збірок, постаючи перед читачами у вдосконаленому та доповненому форматі.

За словами автора, найстаршому віршу, вміщеному у *«Ночах з амазонкою»* – сорок років (*«Між нами в'ються дороги»*), наймолодшому – два місяці (*«Ти ще чуєш»*).

Поет постає тонким майстром, який вміло передає на папері барви та звуки душі, перетворюючи їх на слова. Його творчість вражає здатністю виділити кожен відтінок ніжності, виразити нюанси та ритми сердечних почуттів. Любов у його поезії багатогранна: вона ніжна і свята, змінна й суперечлива, бажана й заборонена. У творах відображені всі етапи сердечних переживань, що нагадують своєрідну еволюцію почуттів: від захоплення фізичною красою до глибокої духовної єдності, від крику душі до ніжності зрілих років.

Центральним мотивом є зображення пристрасті та жадання, які знаходять своє втілення через метафоричні образи, зокрема стиглої ожини – символу життя, що водночас є джерелом як живильної сили, так і потенційної небезпеки. Радість фізичної любові у поета невіддільна від духовної гармонії, що яскраво розкривається у вірші *«Це сон студеної роси»*, де любов постає як божественний дар і водночас виклик, що вимагає спільного прийняття непростого шляху.

Гімн тихій та вірній любові вимережаний у віршах *«Ми сотворили рай з тобою»*, *«Я хочу зустріти тебе на останній зупинці трамвая»*.

Вірш *«Я хочу зустріти тебе на останній зупинці трамваю»* відтворює почуття поета, його любовні переживання, мрії, прагнення, які здійснюються у буденному житті міста – трамвай, зупинка, бруд. Проте такі міські реалії возвеличені в поезії щирими, чистими почуттями ліричного героя:

*«Я хочу зустріти тебе на кінцевій зупинці трамваю,
Де в черзі дерева останній чекають маршрут,
Поїдемо в зиму, хоч снігу й там ще немає,
Та тут – вже нічого, лиш кроки вчорашні і бруд»* [22].

Кохання, зображене у *«Ночах з амазонкою»*, оповите щедрим вінком квітів, плетеним із стеблин і пахучих галузок. М.Лазарук виводить символ любові, і ним є не червона троянда. Ні, автор не уніфікує цей образ. Любов'ю є дикий свирбиус, терпкий терен, пахучий жасмин, солодка ожина, витка виноградна лоза із п'яним плодом, чистотіл, полин, хміль, груша та ще багато пишнот природи, котрими автор обплітає душу читача. Власне, все різномаїття світу, усі грані чуттів, цілий Всесвіт є любов'ю, що має незліченну кількість імен.

Ліричний герой М. Лазарука органічно вплітає усі найпотаємніші нюанси світлих почуттів кохання, ніжності у міські реалії, подеколи виокремлюючи лише маленькі деталі міського життя, як-от вікна житлових будинків свого міста у зимову пору:

*«Блідий рум'янець поміж білих рам
Лишає місяць на твоїй щоці,
І ти вступаєш лячно, як у храм,
Та ось в твоїй руці
Засвічується пуп'янок рудий.
Грудей і рук фарфорна чистота
Спалахує у дзеркалі води.
Та усміх не зронили ще вуста.
І так ще легко вірити, цвісти,*

*До вікон припадати крадькома
Й не думати, що подихом густим
Усе позамальовує зима» [22].*

Такі звичні для ока пересічних перехожих міські вечірні пейзажі майстерно обрамлені автором у поетичні шати, че й помаранчеве вечірнє світло міста, і міріади іскор, міська бруківка, освітлення – все набуває якоїсь таємної, містичної вишуканості, урочистості на фоні чуттєвих переживань ліричного героя:

*«У помаранчевому світлі гасне тінь
Твоя нахилена до ночі золотої,
Та спалахнуть мільярди мерехтінь,
Це ми, малі, розсипані на хвої.*

*Нема вже губ, ні персів, ані рук,
Лиш темна мага, вилита із форми,
Що східцями стікає аж на брук
І хтось її там крижмою огорне.*

*Але погаснуть виспраглі вогні
І ми зітхнем: була тут смужка світла ж.
Твої нерозполохані пісні
Отямлять нас і порятують світ наш» [22].*

Містика ночі має продовження і в іншій поезії автора, яка, проте, зовсім не про ніжні почуття, а про своєрідні настанови кам'яному серцю. Тут місто – уже не прилисток, не захист, не розрада, воно є уособлення самотності, покину тості, холодного, бездушного єства:

*«Не проганяй посеред ночі
Чужу людину в темний плин,
Нехай сидить собі, як хоче,
Жує гадок своїх полин.*

*І гірко їй а чи не гірко
Від слів порожніх і німих,*

*Які спалахують, як сірка,
І так же гаснуть і яких
Тобі ніколи не збагнути,
Бо ти й самотній – не один.
Є телефон – ковток отрути
І тінь чиясь на тлі гарди» [22].*

М. Лазарук відтворює найтонші нюанси, особливості природи, кожної її пори, зосібна осені у точних образних порівняннях, метафоричних логічних зв'язках – наче кожна пора приходить і поселяється на деякий час у місті, мостячись там, вибудовуючи свої тунелі, переходи – ті архітектурні елементи, що є органічними для міста:

*«Видиш, ба й не видиш, бо й не чуєш,
Як стікає з неба падолист,
Ніби тінь з чола твого, ніби
Ще усе повториться колись:
Ці гарячі золоті тунелі,
Ці пресвітлі мудрі дерева,
Так чи ні, все байдуже для тебе,
Все холодна пам'ять забува.
Ніби й не було уже нічого,
Наче день вчорашній – довга тінь...
Зупинися хоч перед порогом,
Як не словом, каменем хоч кинь» [22].*

У збірці поезій та поем М. Лазарук заглиблюється до витоків духовності сучасної людини, яка живе на зламі тисячоліть. Чи готова вона до нових випробувань? Чи знайде душевну рівновагу в бурхливому плині катаклізмів? Водночас *«Містечкові містерії»* продовжують пошуки попередніх збірок *«Коломия»*, *«Покрова»*, *«Ночі з амазонкою»*.

Залюблений в пишну природу рідного краю, Мирослав Лазарук повсякчас проектує поетичне бачення міста в окрилюючій поета красі міста

щедрими метафорами, епітетами, порівняннями, засобами художнього зображення:

*«Овечі сльози у траві
Розсипав дощик ненароком,
А сам пішов неквапним кроком
Кудись у хащі лугові;
Лишив тебе на самоті
Збирати сльозенята в жмені,
Але смагляво-золоті
Од перших доторків студені,
Тремтіли груди, і вода
Лизала їх солону спрагу,
І я тихенько закрадавсь,
Як дощ, бо мав уже відвагу...
А Черемош черемхи цвіт
Переполіскував на броді,
В очах горів зухвалий глід,
І ти благала: "Годі, годі..."
Але губилися слова,
Як сльози струшені овечі,
І лоскотала нас трава
У груди й плечі» [22].*

Українські Чернівці у М. Лазарука асоціюються в поета з двома нашими рідними кольорами – жовтим і голубим, на фоні яких протікає лірична оповідь:

*«Поза жовтим – тільки голубий
Витікає в ранішнє надбрів'я,
І воркують тихо голуби,
Горлиці летять у зазимів'я...*

*Рано ще. І пізно вже. Зима
 Зизирає в сині і чорняві,
 Ти минулась наче задарма,
 На тобі фарбів, немов на паві.
 На лякливе тіло в позолоті
 Ліг уже осінній туманець,
 Ти ще є на присмак і на дотик,
 Як пташине око в сторонець.
 ...Божество чи жінка проминуца,
 Я тобі ще імені не дав,
 Відпущу, а може, не відпущу
 Плоть твою у сивину отав.
 Скинеш одіж на стежки, дахи
 І його змітатиме до ранку,
 Як мої непростені гріхи,
 Вітер крізь білесеньку фіранку» [22].*

Голубий колір на тлі чернівецьких каштанів згаданий і в іншій поезії автора. Хоча ці кольори не притаманні майстрам слова при описі осінніх пейзажів, у М. Лазарука, він органічно вплетений в цілісну канву художньої оповілі:

*«За листопадовою даллю
 Пливуть каштани золоті,
 Покриті сивою вуаллю,
 І панна голубою шаллю
 У незглибимій чистоті
 Заступить світло перелітне,
 Що вже згасати почало
 Крізь личко сонечка тендітне,
 В якому все таке ще літнє,
 Немов насправді й не було*

*В'язкого схлипу передзим'я
 І перших спуцених вітрил,
 Бо навіть продишу не ймив я,
 Лиш тільки – шаль і шал. І крил,
 В яких сховалося півсвіту,
 Легенькі помаху крізь нас,
 Крізь даль тремтливу не зігріту,
 Ти наче чуєш: аве, літу,
 Немов шукаєш Аеліту...
 Та хтось до тебе не озвався» [22].*

Подібно до попереднього художнього засобу (голубий колір), образ чернівецьких каштанів знаходить своє вираження в іншій поезії митця:

*«Мені невільно засвітити
 Усі каштанові свічки,
 Щоб роздивитися й допити
 Вино крізь чаші перелите
 На не весільні сорочки.
 Та спалахне одна-єдина
 У світлій заводі очей
 І завирує у судинах,
 Крізь пальці лячно потече
 До губ, що втомляться чекати,
 Мов два метелики, тепла
 Та очі, наче в потерчати,
 Ще не навчилися мовчати.
 А ніч ожинова втекла,
 За нею – я чи за тобою,
 За нами – тихо свічкогас
 Несе щось чисте із журбою,
 Що загубилося між нас» [22].*

Лейтмотив міста простежується і в ще одній поезії М. Лазарука – це міські квіти тюльпани, які щороку навесні оздоблюють вулиці і площі:

*«Примхливе світло уночі —
Роса на жовтому тюльпані,
І ходять нишком збирачі,
Недремно чемні у чеканні.
Сумної панночки портрет
У тій росі ти не побачиш,
Зітреться навіть силует,
Та тільки звично-необачне,
Лукаве гостре бровеня
І погляд, мов роса, студений,
Що й мертві очі одчиня
І кров аж надриває вени.
Та світло, світло не згаса,
І збирачі таки в чеканні,
Коли докотиться роса
До губ німих
Чи упаде в поділок панні» [22].*

Мотив нічного міста виражений в колористиці, відтворенні приглушених звуків нічного життя міста:

*«Місяць голодний засмучений,
Лінія темна густа,
Хвиля завмерла під кручами,
Наче жадані вуста.
Звуки далекі притишені
І нетривкі кольори,
Мов небуттям позалишені
Ці мовчазні вечори.
Важчають сутінки, глибшають,*

*Місячний шлях мерехтить,
 Ти позливалася з тишею,
 Що на руці твоїй спить» [22].*

Топос міста, проте не того, що стало рідним для поета, а головного міста України – Києва – вияскравлюється в поезії **«Ночував я у саду з дощами...»** топонімами Оболонь, гідронімами Борисфен, Дніпро, які додають величчю поетичним роздумам ліричного героя:

*«Ночував я у саду з дощами,
 Та минались яблука на Спаса,
 Просто так – не з жалями-плачами
 І ніхто спинити не старався
 Ні дощі, ні яблука. Ще тільки
 Повівало в небі упівзвука,
 Наче самозречення сопілки,
 Мов на все приходила розлука,
 Лиш ніхто не відав: а настільки...
 ...Я у сад утік дощі сіляти
 Крізь нічне старе дрантине сито,
 Поглядом німого немовляти
 Хтось дивився, навіть гордовито
 Не питає, бо знав: прийшов зі Спаса
 Випити усі дощі теменні.
 Я покликав – він не одізвався,
 Наче молодик на Борисфені,
 А поклав на яблуко долоню,
 Мов промовив: ми усі – зі Спаса
 Й полетів собі над Оболонню.
 Аж вві сні Дніпро тоді затрявся» [22].*

Подібні елементи-маркери столиці і в іншому вірші поета:

*«Отут би, тут, на підвіконні,
 Вузька смужка сподівань,
 Мов засвітки на оболоні —
 У Божій жмені – чиста грань,
 Ми потопилися без ляку,
 І руки врозтіч навмання.
 Це – рай, це – рай! Ти Богу дякуй,
 Щоби лише не виганяв
 Туди, де кригою ламкою
 Чужі жадання і гріхи
 Течуть нечутною рікою
 Поза віки, поза страхи» [22].*

У віршах поета часто відтворено нічну та вечірню пору, адже саме у цей час людина залишається наодинці з собою і має можливість поміркувати, осмислити життєві істини, помріяти, заглибитись у спогади. Зазвичай такі роздуми в ліриці митця не прив'язані до конкретного місця, проте елементи, що імпліцитно вказують на нього, часто присутні в художній оповіді (як-от у наступній поезії поїзди):

*«...Ця жінка з ночі біла, як смола
 На груденятах юної ялиці,
 Тобі дорогу раптом перейшла
 Їй не зупинилась. Лиш терпкі зіниці
 Схитнулися на золотій галузці
 І покотились покотом кудись.
 А ти zostавсь у світі, як у пустці,
 Так начебто іще й не народивсь.
 І не було ні жінки, ані ночі,
 А на вікні – зіниць тонкі сліди.
 Чиї вони, сказати не захочуть
 Нічні окличні звичні поїзди» [22].*

Топос міста в поезії М. Бучка розкривається через призму глибокого осмислення соціокультурного контексту та відображення індивідуальних переживань поета. Важливу роль відіграє місто як символи національної та особистісної ідентичності, які контрастують із природною, більш відокремленою реальністю. Микола Бучко, як представник буковинської поезії, часто використовував міський пейзаж для відтворення емоційного стану, прагнень, болю або спогадів про минуле. Місто в його поезії стає не лише фізичним простором, а й умовним «простором пам'яті», в якому митець шукає зв'язок між особистістю та соціумом.

У творчості М. Бучка місто символізує розрив між ідеалізованим природним середовищем та реаліями урбаністичного життя, що можуть бути сповнені самотності, байдужості або химерності. Водночас це місто не позбавлене емоційної і людської складової, що дає можливість поетові заглиблюватися в психологічні аспекти міської топографії.

У його віршах часто можна спостерігати поєднання реального й уявного простору, яке дозволяє створювати складну картину міста через суб'єктивний досвід.

Вірш М. Бучка «*Мій перший вірш*» передає глибокі емоції та трагічні переживання, що супроводжували народження першого поетичного рядка ліричного героя, а ці рядки були написані в рідній батьківщині, на рідній буковинській землі. Ця поезія є поетичною рефлексією на власний життєвий досвід, що став поштовхом до творчості. Перший вірш народжується не через радість чи натхнення, а через біль втрати. Основними мотивами поезії є тема втрати: смерть близької людини (тата) стає центром трагедії; мотив творчості: поетичне слово народжується із болю, стаючи способом пережити і осмислити втрату; сімейний контекст: любов і співчуття до матері, яка ридає, посилюють емоційну напругу.

Увиразнюють емоційну напругу твору такі художні засоби:

- повтори: рядок «*Мій перший вірш*» повторюється на початку строф, що підкреслює значущість моменту і створює ритмічну мелодику;

- епітети та образи: «сумний», «страшні рядки» – передають похмурий настрій і глибокий емоційний біль;
- контрастні емоції: дитячість (перший вірш) поєднується із важким життєвим досвідом (похорон, плач матері);
- метафори: смерть і горе стають джерелом натхнення – життя й творчість нерозривно пов'язані.

Вірш ілюструє, як у момент трагічних змін з'являється перший творчий імпульс. Поетичне слово стає засобом збереження пам'яті та способом подолати біль.

Цей твір має автобіографічний підтекст і демонструє, що справжня творчість завжди народжується з глибинних переживань і спроб осмислення реальності.

Для нашого дослідження важливим є аналіз віршів «*В садгірському будинку культури глухонімих*». Садгора – це мікрорайон Чернівців з багатою полікультурною спадщиною, з давніми традиціями. В поезії М. Бучко порушує складну й глибоку тему комунікації через поезію у світі, де слух і голос не є звичними засобами вираження. Його багат шаровість розкриває психологічні, моральні та естетичні аспекти цього досвіду.

Головна тема твору – мистецтво і його сприйняття, зокрема в умовах, коли немає звичних інструментів комунікації, таких як звук. Ідея – показати, що мистецтво здатне долати бар'єри, апелюючи не лише до слуху чи зору, але й до внутрішнього світу кожної людини.

Пальці перекладачки – ключовий образ, що символізує чуттєвість, тонкість і щирість передачі емоцій через мову жестів. *Тиша* – не лише фізичний стан, але й метафора для усамітнення, зосередження та внутрішнього діалогу. *Сніг у долонях, батько без ніг* – символи вразливості, втрат і невимовленого болю.

Особливу роль в поезії відіграють художні засоби, що увиразнюють контраст між тишею залу і виразністю жестів. Так, риторичні запитання і роздуми передають внутрішній конфлікт ліричного героя. Паралелізм дій та

емоцій: те, як дрижать пальці, стає дзеркалом напруги й переживань героя.

Філософські мотиви вірша полягають в тому, що автор міркує про те, наскільки слова й поезія можуть бути істинними й наповненими змістом. Він ставить під сумнів силу слова порівняно з мовою жестів, яка здається щирішою.

М. Бучко тонко й точно передає емоційний стан ліричного героя, який переживає глибокий емоційний конфлікт: відчуття недосконалості своєї мови, розгубленість, співчуття до аудиторії та перекладачки. Його бажання «втекти» від слів свідчить про внутрішнє прагнення до чистоти вираження почуттів.

Фінальна репліка дитини («Чому ви так тихо читаєте?») підкреслює парадоксальність ситуації: слова ліричного героя звучать не лише «тихо», але, можливо, недостатньо щиро для такої аудиторії.

Поезія «*В садгірському будинку культури глухонімих*» – глибока рефлексія над взаємодією мистецтва і життя, межами мови і способами донесення почуттів. Він спонукає задуматися про те, як різні форми мистецтва можуть долати мовні та фізичні бар'єри, об'єднуючи людей у спільному переживанні.

У творчості М. Бучка спостерігаємо, як і у творах М.Лазарука органічне вплетіння інтимної лірики в поетичний лейтмотив топосу міста. Вірш поета «*Можеш мене не чекати*» є зразком інтимної лірики, в якій передається глибокий емоційний зв'язок між ліричним героєм і його адресатом. У вірші передано нерозривний зв'язок із коханою людиною, що виходить за межі фізичної присутності. Ліричний герой передає готовність бути поруч за будь-яких обставин, незалежно від часу чи простору.

Художні засоби твору:

- Порівняння: Герой порівнює свій зв'язок із коханою із природними явищами: прихід до квітки, джерела до річки, молодика до ночі. Це підсилює ідею неминучості та органічності цього зв'язку.
- Анафора: Повторюваний рядок «*Можеш мене не чекати*» створює

ритмічну основу і підкреслює емоційний акцент.

- Метафори: Природні явища, такі як «яблуневі гомони» чи «затяжне безголосся травини», додають поезії образної глибини.

Твір пронизаний ніжністю, тугою та відчуттям приреченості. Герой готовий долати будь-які перешкоди, аби бути поруч, що надає віршу філософської багатогранності.

Поезія написана у вільному стилі, що дозволяє автору зосередитись на передачі почуттів, а не на формальних вимогах рими чи ритму.

Цей твір можна використовувати для обговорення теми кохання в літературі та його відображення через природні образи й символіку.

2.2. Аспекти збереження історичної пам'яті та пам'яті про видатних синів і дочок Буковинського краю в поезії митців

Другий аспект вияву топосу міста у творах буковинських поетів – це збереження історичної пам'яті та пам'яті про видатних синів і дочок Буковинського краю.

Так, другий розділ збірки В. Вознюка «Під небесами Чернівців» має назву «**Місто первоцвітів**», епіграфом до нього слугують слова поета, в яких відбито щиру любов до рідної землі:

*«Ще будуть сірі видноколи
І дні, зашорені в імлі,
Та не притлумити ніколи
Той цвіт од матінки-землі»* [8, с. 64].

Цей розділ формують вірші-присвяти.

Розділ відкриває поезія «*Повернення Дмитра Загула*». Дмитро Загул – незаслужено забутий самобутній письменник родом з села Мілієве, що на Вижниччині, який віддав життя за відродження України. Епіграфом до вірша В. Вознюка є поетичні рядочки з поезії Дмитра Загула «*Отчизно дорога. Пам'яті Володимира Кобилянського*», написаного у 1921 році:

«Отчизно моя дорога,

Мріє великої туги!

Чи колись моя трудна нога

До тебе повернеться вдруге?» [8, с. 65].

У назві вірша *«Кадр зі спогаду про Івана Миколайчука»* – слово «кадр» є своєрідною проекцією на кінематографічну творчість відомого буковинця. У вірші переплітається щире почуття поваги автора до свого славного співвітчизника з біографічними фактами Івана Миколайчука:

«Мовби досі той кадр

Мерехтить в Резиденції брами,

Що творили колись

Буковинські майстри-ковалі.

Після того Іван

Зі студентськими буде гуртами,

Попри всі заборони

Буде з ними

Гострити шаблі» [8, с. 67 – 68].

У вірші *«Мить спогаду про Ірину Вільде»* автор опoетизовує студентські спомини про зустріч з буковинською письменницею, про спілкування з нею на святкування 100-річчя від дня народження Василя Стефаника у Русові.

Щемними є поетичні слова пошани пам'яті професора Чернівецького університету Олексі Стратоновичу Романцеві (*«Первоцвіт»*), доцентіві Юрію Андройовичу Гречанюку (*«Біля вічного спочинку Юрія Гречанюка»*) та Анатолію Миколайовичу Добрянському, якому у збірці аж дві присвяти – *«Симфонія ранку»* і *«За шторами ночі знов книги...»*.

До вірша-присвяти Богдану Івановичу Мельничуку – викладачеві, а потім співробітнику Володимира Вознюка – епіграфом обрано слова великого Каменяра: «Лупайте сю скалу! Нехай ні жар, ні холод Не спинить вас!». Образ скали, що уособлює граніт науки, є лейтмотивом поезії:

«Гула скала ворожо понад словом,

*Народ стирала – як німу золу.
А він і віри, й розначу огромом
Люд закликав: «Лунайте сю скалу!»
Лише скалу. Не зачіпайте слово –
Воно від Бога» [8, с. 74].*

Володимир Вознюк возвеличує свого наставника – справжнього талановитого майстра українського слова, який щиро і віддано творить на благо української науки, на благо своєї держави:

*«Хвала людині, що немов пір'їну,
Серед громів і завірюх несла
Його надійно, свято, українно,
Аби із нього виросла скала.
Скала, з якої має взлетіти
Родиме слово – мов нова зоря.
Воно освітить всесвіту орбіти
І волі, й сили нашої моря» [8, с. 75].*

Поезія-присвята соратнику по перу буковинському письменнику Мирославу Лазаруку розпочинається і закінчується рядком-цитатою з вірша М. Лазаркуа «Дощі дорогу переходять». У такий спосіб автор виражає своє пошанування до творчості колеги.

Є у В. Вознюка й поезії, присвячені творчості буковинських художників – Оресту Криворучку («**Ніч художника Ореста Криворучка**») та Олександрові Луценкові-Бабану («**Лікар-художник**»).

Як відомо, окрасою Буковинського краю, є творчість Володимира Івасюка, який представив цілому світові красу українського слова, велич України, її традицій і ментальності. Володимир Вознюк присвячує вірші геніальному композитору («**У день 59-річчя Володимира Івасюка**», «**Замість реквієму**»), з яким був знайомим, товаришував:

*«Так хочеться: «Привіт, старий!» – сказати.
І я кажу. Ти ж молодо мовчиш» [8, с. 82].*

Поет знає, що Володимир Івасюк душею завжди був з Чернівцями, з Бковиною і пишався би розквітом свого краю:

*«А десь ген-ген, в позаземному світі,
Напевне, щирим зором бачиш те,
Як тут, Володю, в місті первоцвітів,
Червона рута цілий рік цвіте»* [8, с. 82].

Знаковим в аспекті теми цього розділу є вихід поетичної збірки М. Лазарука *«Цісарська дорога»*, що побачила світ у чернівецькому видавництві «Букрек», став подією в житті української поезії. Велику увагу до себе збірка привернула завдяки премії ім. П. Тичини, якою нагородили за неї автора. Ця збірка адресована вибагливому читачеві. Вірші, сповнені інтелектуальної сили, вимагають глибокого занурення і уважного розгляду. Вона нагадує айсберг, значна частина якого прихована в океані філософських роздумів. Основна ідея збірки розкривається не одразу, а потребує детального аналізу і осмислення всього тексту. Це ретельно продуманий, концептуально насичений витвір, що вимагає проникливого підходу, подібного до роботи криголама.

.Збірка складається із 4-х циклів:

- *«Снігові балади сибірської Туркині»*
- *«Цісарська дорога»*
- *«Обава»*
- *«Чистотіл замітає зарінки»*

Тематика збірки вражає своєю широтою – від громадянських мотивів до інтимних переживань. Перші два цикли відображають переважно патріотичні й історіософські настрої, третій занурює у філософські та екзистенційні питання, а четвертий переносить до інтимних переживань і мальовничих образів природи.

Основна ідея збірки *«Цісарська дорога»* розкривається на трьох рівнях: особистісному, національному та загальнолюдському. Вірші Миколи Лазарука відзначаються щирістю та сповідальністю. Через долі рідних та

близьких автор переосмислює історичну драму України: заслання матері, яка постраждала за волелюбність, або історія дідуса, похованого у Сибіру. Ці спогади стають основою для роздумів про долю нації.

Символічними віршами є *«Наша географія»*, де автор порівнює дві дороги: Цісарську – мирну, і ту, що веде на заслання. Образ Сибіру постає як метафора національної трагедії, що ятрить рани колективної пам'яті.

Індивідуальні переживання поета часто перетікають у загальнонаціональні у творах про історичні події, такі як триптих *«Травнева тризна»*, де йдеться про смерть Володимира Івасюка. Автор через релігійну символіку асоціює композитора із Христом, створюючи потужний образ боротьби і жертви.

Філософські рефлексії збірки поступово змінюються екзистенційними мотивами. Страх перед небуттям трансформується в надію на перемогу любові як найвищої людської цінності. У віршах утверджується віра в силу кохання, якого автор вважає головним Божим даром:

*«Любив. Люблю. І ви любіть
Так, ніби любите востаннє,
Коли за вами тінь постане,
І не пощезне, й не розтане,
Допоки кров, допоки глід,
Допоки білим білить світ»* [22].

Поміж мотивами любові як базової сутності єства кожної людини, простежується топос рідного міста, яке автор «між іншим» робить тлом поетичної оповіді-опису, що в ньому повсякчас виринають почуття ніжні митця любові до щедрої природи, в обрамленні якої живе місто. Персоніфікований образ осені автор «одягає» у ошатні одежі і спостерігає її поступальну ходу у місті, яка супроводжується звуками слідів по опалому листі:

*«Розхристана біжить назустріч осінь,
Гойдає вітер старомодний балахон.*

О, незнайомко, так, ми не знайомі досі,
 Та хто нам заважає, панно, хто
 Спинитися у безпробуднім леті,
 Крилом припасти ніжно до крила,
 Твій прихисток не в моднім амулеті,
 А в слові, хоч його ти не знайшла...
 Та буде ще Покрова, і морозки
 Покоять синю хвилю під вікном,
 І дивні звуки, наче відголоски,
 Які не стануть навіть пізнім сном,
 Зашарудять услід опалим листом
 Чи ніч наздоганятиме сова,
 А день украде глодове намисто,
 Й до тебе з вирію вертатимуть слова.
 ...Розхристана біжить назустріч осінь,
 За нею листя кумельгом летить.
 Дві довгі тіні, босі, безголосі,
 На обрії розчиняться за мить» [22].

В іншому вірші автор возвеличує красу осінньої пори у рідному місті, точно знає, що прийде тепло, а за ним – знову осінь, що все циклічне у природі та в житті:

«Залопотіло згряями, затерпло
 Чи вороння, чи тільки крила хмар.
 Ти не бануй, ще буде навіть тепло» [22].

Топос міста знаходить відображення в образі вокзалу, перону, де попри метушню нерідко вирішуються людські долі: хтось розлучається назавжди, а хтось зустрічає когось після довгої розлуки; хтось від'їздить зі сльозами, а хтось витирає очі від сліз радості. Лише німими свідками цих прощань-розлучень є довгі поїзди:

«На пероні підступно мовчать поїзди,
 Їм – не час, хоч далека дорога,
 Наші очі іще завертають туди,
 Де не видно розлуки з порога.
 Двом ще затишно так, ніби світ – лиш для них,
 І нікого довкола немає
 Навіть час мов завмер на своїх вороних,
 Хтось невидимий їх за вуздечки тримає.
 І слова золоті, наче птиці, в яких
 Краде сонце останні хвилини,
 Поміж ними нечутно на крильцях легких
 Намалюють на пам'ять світлини.
 Нас – лиш двоє. Й нікого вже більш.
 За вікном – ця розгублена осінь.
 Поміж ними лише – ненаписаний вірш
 І слова – мов каштанчики босі» [22].

Любов М. Лазарука до природи повсякчас присутня у поетичних рядочках. Автор лине душею і тілом у місця Чернівців, де тихо й затишно, з яких місто розкривається, його видно, наче на долоні. Одним з таких місць є старовинний район міста Цецино, назва якого походить від назви гори, що нею закінчуються Чернівці. Ліричний герой насолоджується життєвими ситуаціями в обіймах рідного міста, повсякчас відчуваючи його присутність:

«Заспівали сади черешневі й вишневі,
 Зарясніли, аж гнеться додолу гілля,
 Заясніло в очах молодому коневі,
 Що везе немовля у візочку здаля.
 Аж із Цецино вітер зірветься зухвало,
 Затанцюють пелюстки у нас на вустах.
 В заметілі оцій нас життя цілувало,
 І на серці виспівував ангел чи птах.

*Залітали пелюстки в медове волосся
 І, мов ангельські сльози, котились туди,
 Де кохання твоє і моє відбулося,
 Й повели нас у нього біленькі сліди.
 Я визбирую цвіт із волосся губами,
 Він запахне мені молоком і вином —
 Тим, яке поцілунками нишком розбавим,
 І сп'яніємо тут, у саду, під вікном...
 Та не пізно кохати, любити, радіти
 І кричати очима самими: л я м у р!
 Доки ти – молодий, молоді твої діти,
 У садках жебонять перламутрові цвіти
 І ціляє із лука у серце амур» [22].*

Мирослав Лазарук тривалий час був директором Чернівецького обласного меморіального музею імені Володимира Івасюка. Поет присвятив чимало публікацій великому українцеві, родом з Буковини, авторові славнозвісної «Червоної рути». Індивідуальні болі й страждання поета переростають у загальнонаціональні у триптиху «**Травнева тризна**». У своїх поезіях триптиху автор звертається до загадкових обставин смерті Володимира Івасюка, з яким мав дружні стосунки. Образ великого композитора віршовано асоціюється із образом Христа, що надає темі особливого символічного звучання.

(«Голгофа – у Брюховицькому лісі, Розп'яття – з бука, зашморг – з ремінця...»; «Тридцять – фатальне число, Без трьох – до Христового віку...»). Поет гірко вказує, що

*«Ходять іще по землі
 Ті, що замовили в тридцять
 Хрест, і Голгофу, і глід,
 І з терну вінок, а не з глици.
 Ходять, підступно мовчать,*

*Може ж, і Руту співають,
Досі нетлінна печать
Світить їм з пекла кєрваво»[22].*

Отже, поетичний топос міста буковинських поетів прочитується у кожному рядку кожної поезії, сповненої любові до свого всеохопного «соратника», товариша, джерела ідей, творчої снаги, ім'я якого – Чернівці. Творчість митців – це лірика, сповнена тематично любові до України, поваги до загальнолюдських цінностей, часто відбувається на фоні топосу міста, яке є «невидимим», проте всеохопним персонажем.

Висновки до другого розділу

Виділення й аналіз топосу міста, а також його складових, передбачає чітку ієрархію термінів і понять. Зважаючи на існуючу невизначеність у літературознавчому розмежуванні дефініцій понять «топос» і «локус», залишається недостатньо дослідженою проблема визначення критеріїв для їх чіткого розмежування як складників географічного простору міста. Окрім цього, слабо опрацьованими є питання взаємозв'язків між топосом, локусами та хронотопом міста, а також способи їхнього втілення в міському тексті літературного твору.

В. Вознюк презентує читачеві місто як цілісний органічний образ, розриваючи стереотип сприйняття Чернівців як малого Парижа чи Відня, апелюючи до його самобутності, українського колориту. Поет сприймає і презентує читачеві місто як невід'ємну частину себе, як органічний складник власного світогляду, мовчазного слухача думок, сповідей, свідка життєвих подій, що відбувалися на Турецькому мості, на вулицях Панській, Стрілецькій. Місто з його спорудами, парками, скверами – свідок і «співучасник» емоційних переживань автора. Місто представлене в поезії В. Вознюка як своєрідне місце сили для творчості незліченної когорти буковинських талантів: О. Кобилянської, Д. Загула, І. Миколайчука, Ірини Вільде, В. Івасюка, О. Романця, А. Добрянського, Б. Мельничук,

М. Лазарука, Ю. Гречанюка, О. Савчука та ін. Вірші-присвяти сповнені поваги, пошани, гордості за чернівчан, багато з яких не народилися, але розкрили потенціал повною мірою саме в Чернівцях.

Поезія М. Лазарука дещо зміщує акценти передовсім на аспекти всеохопної любові, патріотичні почуття, а також в останніх творах митця превалюють поезії, що презентують інтимну лірику. Проте топос міста простежується у багатьох поетичних творах митця, саме місто є тим тлом, що на ньому відбувається лірична оповідь.

Топос міста в поезії М. Бучка – це яскравий приклад переосмислення урбаністичного простору крізь призму особистих, культурних і соціальних переживань. У його віршах образ міста багатогранний, пов'язаний як із конкретними географічними місцями, так і з символічним баченням простору. Характерними рисами топосу міста у творчості М. Бучка є реалістичні деталі (місто часто змальоване з конкретними, впізнаваними рисами, зокрема, образи Чернівців або інших буковинських міст простежуються через пейзажі, архітектуру та атмосферу), історичний і культурний контекст (місто виступає як осередок історичної пам'яті, багатонаціональної культури; його лірика відтворює багатство Буковини, яка була місцем співіснування різних народів і традицій), місто як простір відчуження та самотності (урбаністичне середовище в окремих віршах виступає місцем віддаленості від природи, від духовного гармонійного світу; через це місто сприймається як антитеза сільському укладу чи природі), місто – символ творчості (місто іноді символізує не лише місце проживання, але й джерело натхнення, спонукаючи автора до роздумів про долю, суспільство і мистецтво) .

У поетичних творах буковинських митців Чернівці, як символ Буковини, відіграють особливу роль, стаючи місцем гармонійного поєднання культур і мов. Умовне місто іноді показане як простір напруги, боротьби, внутрішніх протиріч, що є типовим для урбаністичної поезії ХХ століття. Поети використовують метафори, епітети, символи для відображення

настроїв і атмосфери. Мелодійність і ритміка віршів нагадує пульсацію міського життя. Спостережено прийом контрастності, поєднання краси й хаосу, гармонії й суєти.

Топос міста в поезії митців розкриває їх як майстрів слова, здатних тонко передати урбаністичні мотиви через призму індивідуальних і національних переживань. Місто стає місцем, яке формує не лише пейзажі, але й емоції та філософські роздуми авторів.

Розділ 3.

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ АСПЕКТУ ТОПОСУ МІСТА НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНОГО КРАЄЗНАВСТВА

3.1. Роль уроків літературного краєзнавства у ЗЗСО

Уроки літератури рідного краю спрямовані на розвиток інтересу до місцевої літературної спадщини, формування емоційного ставлення до історії та культури рідного краю. Вони дозволяють учням краще усвідомити роль свого регіону в літературному процесі та сприяють вихованню патріотизму.

Мета уроків літератури рідного краю:

- формування естетичного смаку учнів;
- залучення до літературної спадщини рідного краю;
- розвиток краєзнавчої компетентності.

Завдання уроків літератури рідного краю:

- ознайомлення з творчістю письменників рідного краю;
- розвиток навичок аналізу літературного тексту;
- виховання любові до малої батьківщини;
- формування дослідницьких здібностей через вивчення місцевої літератури.

Методичні принципи проведення уроків літератури рідного краю:

- локальність та конкретність: акцент на творчість письменників, пов'язаних із регіоном учнів;
- інтегративність: поєднання літературного аналізу з історією, культурологією, етнографією;
- діяльнісний підхід: залучення учнів до проєктної діяльності, творчих завдань;
- особистісно-орієнтований підхід: урахування інтересів і рівня підготовки учнів.

Основні форми проведення уроків літератури рідного краю:

1. Традиційні уроки:

- лекції про письменників краю;
- аналіз художніх творів.

2. Нетрадиційні форми:

- літературні екскурсії (відвідування музеїв, місць, пов'язаних із письменниками);
- інсценізація творів;
- уроки-дослідження.

3. Проєктні форми:

- підготовка презентацій про місцевих письменників;
- створення тематичних стіннівок, постерів, буклетів;
- літературні блоги або сторінки в соціальних мережах.

4. Тематичні заходи:

- літературні вечори;
- конкурси читців;
- зустрічі з місцевими письменниками.

Дослідники виокремлюють **етапи проведення уроків літературного краєзнавства**:

1. Підготовчий етап:

- вивчення матеріалу про місцевих письменників;
- визначення основних тем і творів.

2. Основний етап:

- ознайомлення учнів із біографією та творчістю автора;
- читання та аналіз вибраного твору;
- обговорення проблематики, образів, художніх засобів.

3. Творчий етап:

- виконання творчих завдань (есе, вірші, ілюстрації до творів);
- рольові ігри (наприклад, «інтерв'ю» з автором).

4. Рефлексія та підсумок:

- обговорення значення творчості письменника для краю;
- висновки про вплив місцевої літератури на культуру та історію.

Інтерактивні методи навчання:

- Метод проектів: учні досліджують життя і творчість письменника, створюють тематичні матеріали.
- Кейси: аналіз історичних, літературних ситуацій із життя місцевих письменників.
- Дискусії: обговорення актуальних питань, піднятих у творах.
- Кластеризація: створення тематичних схем, що показують зв'язок письменника з рідним краєм.

Приклади завдань учням:

Для молодших школярів:

- Намалювати ілюстрацію до вірша місцевого автора.
- Вивчити уривок з поезії напам'ять.

Для середніх класів:

- Підготувати повідомлення про письменника краю.
- Написати відгук на прочитаний твір.

Для старших класів:

- Провести порівняльний аналіз творів місцевого автора з класичною літературою.
- Написати есе «Що означає для мене творчість письменника нашого краю?».

Ресурсами для проведення уроків можуть бути краєзнавчі музеї та архіви: для збору додаткової інформації про письменників; творчість сучасних місцевих авторів: запрошення на зустрічі або використання їхніх творів; інтернет-ресурси: електронні бібліотеки, літературознавчі портали.

Оцінювання виконується не лише за фактичні знання, а й за творчість, залученість, аналіз творів.

Особлива увага приділяється участі в дискусіях та вмінням висловлювати власну думку.

Проведення уроків літератури рідного краю допомагає учням не лише вивчати літературу, але й глибше зрозуміти свою культурну ідентичність, пишатися рідним краєм і його творчими здобутками.

Інтеграція топосу міста у навчальні програми ЗЗСО має велике значення для розвитку учнівського розуміння літератури, культури та історії. Це дозволяє учням глибше розуміти контексти, в яких створювались літературні твори, а також звертати увагу на специфічні риси соціально-культурного життя різних епох і регіонів, зокрема, у міському середовищі.

1. Розуміння культурних і соціальних аспектів

Топос міста у творах літератури є важливим для вивчення культурних і соціальних аспектів життя, які часто пов'язані з урбанізацією, міграцією, конфліктами та соціальними змінами. Вивчення цього аспекту на уроках української літератури допомагає учням зрозуміти, як міста відображають динаміку суспільства, його цінності, проблеми й ідеали.

2. Залучення локальної літератури

Інтеграція топосу міста допомагає звернути увагу на локальну літературу, зокрема, на поетів і письменників, які зображували своє рідне місто, його околиці та соціальні реалії. Використання творів буковинських поетів, таких як Юрій Федькович або Микола Бучко, дозволяє учням краще зрозуміти своє коріння, історію рідного краю, особливості міського і сільського життя.

3. Викладання через літературне краєзнавство

Інтеграція топосу міста може бути ефективно здійснена через методику літературного краєзнавства. Вивчення міських топосів у художніх творах, на прикладі творів українських авторів, дає учням можливість порівняти, як міста розвивалися в різних частинах України та світу, як змінювались соціальні й культурні контексти. Такий підхід сприяє розвитку критичного мислення й дає можливість учням більш глибоко аналізувати літературні твори.

4. Практична реалізація

Для інтеграції топосу міста в навчальні програми можна використовувати такі методи:

Тематичні уроки і проекти: Уроки, присвячені вивченню міських топосів, можуть включати не лише класичні твори, але й аналіз сучасних літературних творів, де місто відіграє ключову роль.

Екскурсії та практичні заняття: Для кращого розуміння можна організувати віртуальні екскурсії містами, згаданими в творах, або використовувати фото- і відеоматеріали для вивчення змін міського ландшафту.

Аналіз урбаністичних топосів у контексті конкретних історичних етапів: Наприклад, учні можуть вивчати, як місто виглядало в різні періоди розвитку, відображаючи зміни в архітектурі, культурному середовищі та соціальній структурі.

5. Інтердисциплінарний підхід

Інтеграція топосу міста у літературознавчі заняття може включати взаємодію з іншими дисциплінами, такими як історія, географія, мистецтво. Вивчення міського простору, архітектури, культурних особливостей міст дозволяє створити більш цілісну картину суспільного життя того часу, який зображено у літературних творах.

Цей підхід сприяє більш глибокому пізнанню літератури та культури, а також допомагає учням сформувати критичне і аналітичне мислення.

3.2. Розробки уроків літературного краєзнавства

Розробка уроку на тему:

«ВОЛОДИМИР ВОЗНЮК – ЧЕРНІВЧАНИН, ГРОМАДЯНИН, УКРАЇНЕЦЬ»

Мета уроку:

- Ознайомити учнів із життєвим і творчим шляхом Володимира Вознюка.

- Розвивати навички аналізу поетичних текстів.
- Формувати почуття гордості за літературні здобутки рідного краю.
- Виховувати патріотизм, шанобливе ставлення до культурної спадщини.

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу.

Обладнання: портрет Володимира Вознюка, тексти його творів, презентація, відеоматеріали (за наявності).

Структура уроку

I. Організаційний момент (2 хв.)

Привітання.

Оголошення теми та мети уроку.

Вступне слово вчителя:

«Сьогодні ми доторкнемося до творчості нашого земляка – Володимира Вознюка, чернівчанина, який у своїй поезії втілює любов до рідного краю, громадянську свідомість та глибоку національну ідентичність».

II. Актуалізація опорних знань (5 хв.)

Бесіда з учнями:

- Що ви знаєте про сучасних поетів Буковини?
- Чи знайомі вам імена місцевих письменників, які писали про Чернівці?

Перегляд уривку відео: інтерв'ю чи документального фільму про Володимира Вознюка.

III. Виклад нового матеріалу (15 хв.)

1. Життєвий шлях Володимира Вознюка:

Народився в Чернівцях, його дитинство і юність були пов'язані з Буковиною.

Освіта та творчий шлях.

Вплив Чернівців на його світогляд та творчість.

Громадянська позиція: активна участь у культурному житті регіону.

2. Основні риси творчості:

- Любов до рідного міста та України.
- Поєднання глибоких філософських роздумів і ліричності.

- Символіка міста як простору зустрічі культур, епох і людських доль.

3. Аналіз вірша (наприклад, «Моє місто»):

Учитель зачитує текст вірша або залучає учнів.

Обговорення змісту: Які основні думки передає автор?

Образність: Якими художніми засобами передана любов до міста?

Символіка: Що означає "місто" для Вознюка?

IV. Закріплення знань (10 хв.)

1. Завдання для учнів:

Групова робота:

Перша група: складіть асоціативний ряд до слова «Чернівці» в поезії Вознюка.

Друга група: підготуйте 3-4 рядки на тему «Моє місто очима поета».

Творче завдання: Написати есе «Чернівці як джерело натхнення».

V. Рефлексія (5 хв.)

- Що нового ви дізналися про Володимира Вознюка?
- Чи відчули ви спорідненість між собою та героями його поезії?

Цитата для завершення уроку:

«Моє місто – це не просто географічна точка. Це частина моєї душі, моєї історії, мого майбутнього».

VI. Домашнє завдання

- Прочитати ще один твір Володимира Вознюка (за вибором учителя).
- Підготувати коротке повідомлення про іншого письменника-земляка.
- Написати вірш або мініатюру «Моє місто в моїх очах».

Очікувані результати:

Учні зрозуміють значущість творчості Володимира Вознюка як частини літературної спадщини рідного краю, навчаться аналізувати поезію та усвідомлять роль міста у формуванні національної ідентичності.

Розробка літературного заходу «Зустріч з буковинським письменником Мирославом Лазаруком»

Тема заходу: «Мирослав Лазарук: поет, прозаїк, публіцист, і духовний голос Буковини»

Мета заходу:

- Ознайомити учнів із творчістю Мирослава Лазарука, відомого письменника і громадського діяча.
- Поглибити знання про літературну спадщину Буковини.
- Розвинути вміння аналізувати літературні тексти, зокрема поезію.
- Формувати в учнів любов до рідної культури і мистецтва.

План заходу

1. Вступна частина (5 хв.)

Тема вступного слова: «Мирослав Лазарук – відлуння Буковини в сучасній українській літературі»

Привітання гостей та учасників.

Коротка розповідь про значення Буковини як літературного центру.

Ознайомлення з біографією письменника: народження в с. Реваківці, Карпати як натхнення для творчості, основні здобутки в літературі та культурній діяльності.

2. Основна частина (30 хв.)

Інтерактивне спілкування з Мирославом Лазаруком:

Розмова про його життєвий і творчий шлях, роль Буковини в літературі.

Читання автором власних творів (поезія, уривки з прози).

Приклади тем для обговорення:

- Як впливають краєвиди та культурний контекст Буковини на творчість.
- Творчий процес: де знаходить натхнення, як працює над текстами.

Аналітична частина: «Діалог з текстом»:

Розгляд одного з віршів Мирослава Лазарука (наприклад, присвяченого Буковині).

Запитання для аудиторії:

- Які мотиви простежуються у вірші?
- Як зображено природу і культуру краю?
- Що найбільше вражає у стилі автора?

Питання від учнів та аудиторії:

Надати можливість присутнім ставити запитання, що їх цікавлять.

3. Творча майстерня (20 хв.)

Проведення мінімайстер-класу від письменника:

- Як написати перший вірш чи новелу.
- Практичні поради для тих, хто хоче стати письменником.

Завдання для учасників: спробувати створити короткий літературний текст (вірш чи есе) за мотивами природи Буковини.

4. Підсумкова частина (10 хв.)

Враження учнів від зустрічі.

Вручення подяки Мирославу Лазаруку.

Спільне фото та автограф-сесія.

Матеріали для підготовки:

- Добірка творів Мирослава Лазарука: збірки поезій, уривки з прози.
- Відео- та фотоматеріали про природу та культуру Буковини.
- Бібліографічні матеріали для ознайомлення: статті та інтерв'ю письменника.

Рекомендовані джерела для підготовки:

- Лазарук М. «Краяни: Життя, обірване війною».
- Лазарук М. «Сонячний годинник» (збірка поезій).
- Публікації в регіональних літературних журналах, зокрема «Буковинський журнал».
- Інтерв'ю письменника в місцевій пресі.

Результати заходу

- Учні отримують новий досвід спілкування з сучасним письменником.
- Формування в них інтересу до літератури та творчої діяльності.

- Розуміння значення літературного спадку Буковини в контексті української культури.

Розробка уроку на основі творів Миколи Бучка

Тема: Фігури поетичного мовлення на основі поезій Миколи Бучка

Мета уроку:

- Ознайомити учнів із творчістю Миколи Бучка.
- Розкрити роль фігур поетичного мовлення в його поезіях.
- Формувати навички аналізу художніх засобів у тексті.
- Розвивати естетичний смак, образне мислення та мовленнєву культуру.

Обладнання:

- Збірка поезій Миколи Бучка.
- Роздруківки з уривками поезій.
- Презентація з основними фігурами мовлення (анафора, епіфора, антитеза, алітерація тощо).

Структура уроку

1. Організаційний момент (2 хв)

Привітання, перевірка присутніх, налаштування на роботу.

2. Актуалізація знань (5 хв)

Запитання до класу:

- Що таке фігури мовлення? Чи зустрічали ви їх у текстах?
- Як художні засоби впливають на сприйняття тексту?
- Коротке обговорення прикладів із відомих творів української літератури.

3. Повідомлення теми та мети уроку (3 хв)

Вчитель пояснює, що сьогодні урок буде присвячений вивченню фігур мовлення через аналіз поезій Миколи Бучка.

4. Основна частина (25 хв)

4.1. Ознайомлення з творчістю Миколи Бучка (5 хв)

Коротка біографія поета (з акцентом на його стиль і тематику

творчості).

Значення Миколи Бучка в сучасній українській поезії.

4.2. Робота з текстом (20 хв)

Читання та аналіз поезії (наприклад, вірш «Мамо, я мушу дуже високим бути...»).

Визначення фігур мовлення:

Анафора: повтори на початку рядків («Мамо, я мушу дуже високим бути...»).

Антитеза: протиставлення почуттів героя.

Алітерація: використання співзвучних звуків для створення ритміки.

Метафори та уособлення: як вони впливають на емоційне забарвлення тексту.

Практична робота: Учні об'єднуються у групи, кожна аналізує певний уривок і знаходить фігури мовлення. Потім результати презентуються.

5. Закріплення матеріалу (7 хв)

Дискусія: Як фігури мовлення передають емоційність і зміст твору?

Виконання завдання:

Завершити аналіз: які ще художні засоби використовує автор?

Скласти кілька рядків власного вірша з використанням однієї з фігур мовлення.

6. Підсумок уроку (3 хв)

Учитель підводить підсумки: важливість художніх засобів у поезії.

Рефлексія: Що було найцікавішим/найважчим?

7. Домашнє завдання

Написати твір-роздум на тему: «Фігури мовлення як засіб вираження емоцій у творчості Миколи Бучка».

Цей урок сприяє розвитку уяви, літературного смаку та розуміння сучасної української поезії.

Висновки до третього розділу

Використання теми міста дозволяє поєднати різні аспекти літературного краєзнавства, включаючи історичний, культурний та художній контексти. Це сприяє кращому усвідомленню учнями локальної ідентичності та значення регіону у літературному процесі.

Викладання аспекту топосу міста сприяє розвитку інтерпретаційних навичок учнів. Аналіз літературних творів із зображенням міста допомагає виявити його символічну, культурну та соціальну роль.

Під час вивчення топосу міста ефективними є такі методи, як дискусії, творчі завдання, рольові ігри, робота з текстами різних стилів і жанрів, а також створення учнями власних текстів про місто. Це сприяє залученню учнів до активної участі у навчальному процесі.

Робота з текстами про місто стимулює учнів до створення описів, роздумів, ілюстрацій, що сприяє розвитку зв'язного мовлення, уяви та креативності.

Через знайомство з літературними образами рідного міста чи регіону учні розвивають емоційний зв'язок із краєм, що сприяє вихованню патріотизму та зацікавленості в культурній спадщині.

Уроки з літературного краєзнавства, присвячені темі міста, дозволяють інтегрувати знання з історії, географії, мистецтва, що забезпечує комплексне вивчення літературних явищ.

Використання сучасних освітніх технологій, таких як віртуальні екскурсії, інтерактивні карти та мультимедійні презентації, робить вивчення топосу міста актуальним і привабливим для учнів.

ВИСНОВКИ

Місто в літературі розглядають як багатошаровий концепт, що охоплює матеріальний, соціальний, культурний та символічний аспекти. Воно є не лише місцем дії, а й важливим чинником, який впливає на розвиток сюжету, характерів героїв і настроєву тональність тексту.

Часто місто виконує роль символу, який може уособлювати модернізацію, хаос, прогрес, відчуженість або, навпаки, єдність та гармонію. Його інтерпретація залежить від контексту доби, жанру та індивідуального стилю автора.

Топос міста тісно пов'язаний із культурно-історичними реаліями. У різні епохи міський простір осмислювався по-різному: як центр цивілізації, місце соціальних протиріч або осередок культурного розмаїття.

У теоретичних підходах підкреслюється важливість географічної специфіки міста в літературі. Локальні особливості міського простору допомагають розкрити ідентичність культури регіону та створюють унікальну атмосферу тексту.

У літературному творі топос міста використовується як інструмент моделювання світу героїв, їхніх переживань, прагнень та взаємодії з соціумом. Міський простір також може бути відображенням внутрішнього стану персонажів.

Міські топоси насичені знаками й символами, що потребують тлумачення. У теорії літератури місто виступає як текст, який «читається» через архітектуру, просторову організацію, звуки та навіть кольори.

Дослідження топосу міста вимагає інтеграції знань із літературознавства, урбаністики, культурології, соціології та інших гуманітарних наук. Такий підхід сприяє більш глибокому осмисленню функцій міського простору у художньому тексті.

Вивчення теоретичних аспектів топосу міста дозволяє зрозуміти його

багатовимірність і значущість у літературному процесі. Це розширює горизонти досліджень і відкриває нові можливості для аналізу художніх творів.

У творчості буковинських поетів місто постає як важливий елемент, що виконує роль не лише просторової, а й концептуальної основи для роздумів про життя, історію, культуру та людину. Топос міста у їхніх творах має різноманітне трактування, об'єднуючи в собі реальні та символічні риси.

Володимир Вознюк у своїй поезії часто змальовує місто як місце зустрічі минулого і сучасного, де кожна вуличка та камінь дихають історією. У його творах місто часто символізує:

- історичну пам'ять: через опис архітектури, старовинних будівель і пам'яток автор наголошує на значущості культурної спадщини;
- духовну глибину: Місто стає місцем роздумів про зв'язок поколінь, невидимих ниток між людьми та їхнім корінням;
- меланхолію часу: У його поезіях часто присутній мотив змін, що відбуваються з містом і людьми, які в ньому живуть. Наприклад, описуючи міські пейзажі, Вознюк акцентує увагу на людських долях, переплєтених із долею міста, що підкреслює тісний зв'язок людини з її середовищем.

У поезії Мирослава Лазарука місто також набуває особливого звучання. Його образи часто:

- живі та динамічні: місто змальовується як простір, наповнений звуками, запахами та рухом;
- місце пошуку ідентичності: автор досліджує взаємодію особистості з міським простором, акцентуючи увагу на моральних і духовних викликах, що виникають у цьому середовищі;
- поєднання природи й урбанізації: М.Лазарук часто зображає місто як точку зустрічі природного і штучного, що дозволяє йому розмірковувати про гармонію або її відсутність у сучасному світі.

Вірші М. Лазарука насичені образами, які переносять читача у різні куточки міста, створюючи атмосферу присутності та співпереживання.

М. Бучко, зокрема у збірці «Сиві очі мого міста», надає місту персоніфікованих рис. У його поезії місто виступає:

- живим організмом: Автор наділяє місто людськими якостями, описуючи його «сиві очі», «серце» чи «душу»;
- символом мудрості та досвіду: місто стає метафорою для відображення часу, історії, культурної пам'яті;
- простором для спогадів і роздумів: вулиці, площі, будинки містять особисті та колективні історії, які оживають у його поезії; у творчості поета місто – це не просто локація, а місце, де поєднуються минуле й сучасне, буденність і мрії, інтимне і суспільне.

Усі три автори сприймають місто як живу сутність, яка взаємодіє з людиною.

Для В. Вознюка та М. Бучка характерним є акцент на історичному аспекті міста, тоді як М. Лазарук більше уваги приділяє психологічному та соціальному вимірам міського життя.

Тема часу присутня у творчості всіх трьох поетів, проте її трактування різняться: у М. Бучка вона меланхолійно-ностальгійна, у М. Лазарука – сповнена руху, у В. Вознюка – глибоко філософська.

Топос міста у творчості В. Вознюка, М. Лазарука та М. Бучка є багатограним і складним. Кожен з поетів по-своєму розкриває цю тему, додаючи до неї унікальний погляд і стиль. Місто в їхніх творах стає дзеркалом людської душі, простором пам'яті та мріями про майбутнє.

Методика викладання аспекту топосу міста на уроках літературного краєзнавства дозволяє ефективно поєднати навчальну, виховну та розвивальну складові, сприяючи гармонійному розвитку особистості учня.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрусак, І. Топос міста в сучасній українській поезії. Київ: Український письменник, 2015.
2. Андрусак, І. Топос у сучасній українській поезії. Львів: Літопис, 2015.
3. Артеменко А., Артеменко Я. Онтологія топосу. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філософія»*. 2014. Вип. 15. С. 84 – 87.
4. Баран Є. Ловити слово. *Буковинський журнал*. 2007. № 2 – 3. С. 255 – 256
5. Бацевич, Ф. С. Вступ до літературної географії. Львів: Літопис, 2014.
6. Богданова О. Топографічний образ міста у прозі М. Хвильового та романі «Берлін. Александерплатц» А. Дьобліна. *Вісник Львівського національного університету ім. І. Франка. Серія «Іноземна філологія»*. 2014. Вип. 126. Ч. 1. С. 28 – 34.
7. Боронь О. Поетика простору в творчості Тараса Шевченка: Монографія / Олександр Боронь. К. : Агентство «Україна», 2005. 152 с.
8. Бунчук Б. Мирослав Лазарук // Письменники Буковини другої половини ХХ століття: хрестоматія. Ч. 2. / Під ред. Б. І. Мельничука та М. І. Юрійчука. Чернівці, 2003. С. 335 – 336.
9. Буркут, К. Літературна Буковина: поетичні традиції краю. Чернівці: Прут, 2002.
10. Бучко, М. Поезії. Чернівці: Молодий буковинець, 2003.
11. Вихор І. В. Поетичний топос міста та його тематичні різновиди. *Studia methodologica*. 2011. Вип. 31. С. 140 – 144.
12. Вишиваний Я. Володимир Вознюк. Письменники Буковини другої половини ХХ століття: Хрестоматія. Частина 2. 2-ге видання, доповнене. Упоряд. Б. І. Мельничук, М. І. Юрійчук. Чернівці: Прут, 2003. С. 298 – 299.
13. Вознюк В. О. Під небесами Чернівців: Поезії. Чернівці: Книги – ХХІ,

2008. 176 с.

14. Воронова, В. С. Інтегровані уроки у школі: методика, приклади, поради. Львів: Піраміда, 2018.
15. Врублевська Т. В. Проблема категорії художнього простору у діяхронному аспекті. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства: збірник наукових праць / Хмельниц. нац. ун-т, Ф-т міжнар. відносин.* 2013. Вип. 6. С. 53 – 62.
16. Гончар, О. Простір і час у художній літературі. Київ: Наукова думка, 1992.
17. Грабович, Г. Поетичний простір Шевченка. Київ: Критика, 2006.
18. Гребенюк, М. О. Уроки нового покоління: інтеграція дисциплін у середній школі. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2021.
19. Гришин-Грищук К. І. Спраглий за світлом і красою (спроба характеристики). *Буковинський журнал.* 2002. № 1 – 2. С. 205 – 213.
20. Гуменюк, М. П. Літературне Поділля: теорія і практика. Вінниця: Нова Книга, 2018.
21. Дзюба, І. Слово і простір: літературознавчі дослідження. Київ: Видавництво Академії наук, 2003.
22. Дмитренко, М. Образ міста в українській поезії ХХ століття. Київ: Інститут літератури ім. Т.Г. Шевченка, 1999.
23. Драч, І. Методика викладання української літератури в ЗЗСО. Київ: Освіта, 2017.
24. Дьяченко, О. П. Інтеграція в освіті: теоретичні аспекти та практичні підходи. Київ: Либідь, 2017.
25. Зорівчак, Р. П. Мова і простір у поетичних текстах. Київ: Академія, 2011.
26. Іваничук, Р. Подивитися на світ через сльозу. Р. Іваничук . *Літературна Україна.* 2015. 18 черв. (№ 25). С. 6.
27. Іванова, Т. О. STEM-освіта як основа інтегративного підходу до навчання. Чернівці: Букрек, 2021.
28. Івасюк М. Рости із своїми земляками. Вознюк В. Твої кроки. Поезії.

- Ужгород: Карпати, 1982. С. 3 – 4.
29. Ігнат'єва С. Є. Топоси й локуси як складники щоденникової моделі. *Психолінгвістика. Психологія. Мовознавство. Соціальні комунікації: зб. наук. праць. / Держ. вищ. навч. закл. «Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т ім. Г. Сковороди»*. 2015. Вип. 17. С. 176 – 183.
 30. Ільницький Д. Інший роман про УПА. *Літературна газета*. 2015. 30 січня.
 31. Ільницький, М. М. Символіка простору в українській літературі. Львів: Літопис, 2016.
 32. Ільницький, М. Символіка міського простору в українській літературі. Львів: Літопис, 2016.
 33. Ільченко, Г. П. Виклики інтеграційного підходу у сучасному освітньому середовищі. Черкаси: Вертикаль, 2020.
 34. Ісаєва, О. П. Інтегровані уроки літературного краєзнавства: методичний посібник. Черкаси: Вертикаль, 2021.
 35. Калиняк М. Урбаністична топоніміка Франкової прози: трансформація реального топосу в художній. *Українське літературознавство*. 2014. Вип. 78. С. 69 – 76.
 36. Карповець М. В. Місто як світ людського буття: філософсько-антропологічний аналіз: дис. ... канд. філос. наук: спец. 09.00.04. Національний університет «Києво-Могилянська академія». К., 2013. 224 с.
 37. Кирилюк С. Декалог болю, або що записано у книгу українського буття. *Слово і час*. 2015. №6. С. 90 – 95.
 38. Клименко, С. І. Інтегровані уроки української мови та літератури з історією. Київ: Радянська школа, 1988.
 39. Кобзар, Л. А. Літературне краєзнавство: з досвіду роботи вчителів української мови та літератури. Одеса: Пальміра, 2020.
 40. Коваленко, В. Методика дослідження поетичного простору. Київ: Либідь, 2019.
 41. Ковалець Л. «Навчив я всі свої слова любові». *Дзвін*. 1988. № 2. С. 146 –

- 150.
42. Ковалець Л. Творчість як одкровення. *Буковинський журнал*. 2014. №2. С. 250 – 253.
43. Коваль, Н. П. Інтегровані уроки в початковій школі: сценарії та методичні рекомендації. Київ: Генеза, 2017.
44. Ковальчук, Т. П. Методика проведення уроків з літературного краєзнавства. Харків: Освіта, 2016.
45. Копистянська Н. Х. Час і простір у мистецтві слова: монографія. Львів : ПАІС, 2012. 344 с.
46. Коршунова, Л. І. Уроки майбутнього: інтеграція змісту навчальних предметів. Дніпро: Іновація, 2020.
47. Краснодем'янський В. То доторк губ – як рання грань. *Голос України* 2013. 16 лютого.
48. Криворучко, І. Топос у літературі: теоретико-методологічні аспекти. Львів: ВНТЛ, 2010.
49. Кулик, Л. М. Літературне краєзнавство у школі: сценарії уроків і позакласних заходів. Львів: Світ, 2019.
50. Лазарук М. Ночі з Амазонкою. Режим доступу: <http://dotyk.in.ua/lazaruk.html>
51. Лазарук, М. І. Літературна Буковина: постаті та традиції. Чернівці: Букрек, 2010.
52. Лазарук, М. Краєзнавчий вимір у поезії Буковини. Чернівці: Букрек, 2020.
53. Лазарук, М. Поетичні горизонти Буковини. Чернівці: Видавництво «Книги ХХІ», 2018.
54. Лазарук В.Г. Володимир Вознюк: Розробка уроку літератури рідного краю у 8 кл. *Крайова освіта*. 2003. 14 січня.
55. Назарець В. М. Топос міста в поезії Бертольда Брехта. *Вісник Житомирського держ. ун-ту ім. І. Франка*. 2013. Вип. 4. С. 164–167.
56. Левченко, Н. Г. Методика використання краєзнавчих матеріалів на уроках української літератури. Київ: Радянська школа, 1987.

57. Наливайко, Д. С. Українське літературне краєзнавство: теорія і практика. Чернівці: Рута, 2018.
58. Ніколенко, О. М. Переваги інтегрованих уроків у Новій українській школі. Київ: Літера, 2022.
59. Пилипюк Л. А. Реально-топографічний простір у творчості Оноре де Бальзака. *Наукові записки Бердянського держ. пед. ун-ту. Серія «Філологічні науки»*. 2015. Вип. 5. С. 363 – 374.
60. Пометун, О. І. Інтегровані уроки у Новій українській школі. Київ: Генеза, 2019.
61. Рубан, В. Топос як категорія літературознавства. *Вісник Харківського університету*. 2010, № 9.
62. Руденко, О. І. Літературне краєзнавство як складова національної освіти. Київ: Либідь, 2015.
63. Савченко, О. Я. Сучасний урок: інтеграційні аспекти. Харків: Основа, 2020.
64. Ставнича О. Деструкція політичних міфів популізму та державництва у романі Мирослава Лазарука «Інавгурація». *Філологічні науки: зб.наук.праць*. Вип. 117 – 118. Суми. 2008. С. 222 – 231.
65. Сухомлинська, В. О. Проектно-орієнтоване навчання в інтегрованих уроках. Харків: Основа, 2019.
66. Ткачук, М. Літературне краєзнавство у школі: посібник для вчителів. Харків: Ранок, 2015.
67. Фасоля, А. Інтегровані уроки літературного краєзнавства. Київ: Генеза, 2020.
68. Фурдуй, В. Буковинські мотиви в українській літературі. Чернівці: Видавничий дім «Букрек», 2001.
69. Хом'як, Н. І. Природничо-математична інтеграція в навчальному процесі. Одеса: Пальміра, 2016.
70. Шевчук, В. О. Як писати наукову роботу з літературознавства. Київ: Наукова думка, 2018.

